

BĒRNU TIESĪBU NODROŠINĀŠANA

” Rokasgrāmata alternatīvajā aprūpē strādājošajiem speciālistiem

www.coe.int/children

Veidojot Eiropu
bērniem un ar bērniem

Latviešu izdevums

Eiropas padomes programma
“Veidojot Eiropu bērniem un ar
bērniem” tika izveidota, lai veicinātu
un nodrošinātu bērnu tiesības
un aizsargātu bērnus no visām
vardarbības formām.

www.coe.int/childre

Cover design and layout:
Documents and Publications
Production Department (SPDP),
Council of Europe
Photos: Shutterstock

© Council of Europe
March 2014

Council of Europe
F-67075 Strasbourg Cedex

Saturs

PRIEKŠVārds	5
IEVADS	7
1. SADAĻA BĒRNU TIESĪBAS, CILVĒKTIESĪBAS	13
2. SADAĻA JŪSU DARBA PAMATPRINCIPI	19
3. SADAĻA NO MĀJĀM UZ APRŪPI	25
4. SADAĻA APRŪPES POSMS	39
5. SADAĻA APRŪPES IESTĀDES ATSTĀŠANA	53
1. PIELIKUMS TERMINU VĀRDNĪCA	59
2. PIELIKUMS APGŪSTI VAIRĀK UN IESAISTIES	65
3. PIELIKUMS NODERĪGAS SAITES	67

Priekšvārds

Bēru tiesību nodrošināšana ir publikācija, kas veidota, sadarbojoties Starptautiskajiem SOS Bēru ciematiem un Eiropas Padomei. Balstoties uz veiksmīgo sadarbību pagātnē, kas ļāva izveidot bukletu **“Uzzini savas tiesības!”** Eiropas Padome un Starptautiskie SOS Bēru ciemati uzsākuši jaunu ambiciozu projektu, lai izveidotu rokasgrāmatu sociālās aprūpes speciālistiem par bērnu tiesībām alternatīvajā aprūpē un, to darot, veicinātu bērnu tiesībās balstītu pieeju viņu darbā.

■ Tika uzsāktas konsultācijas trijās valstīs – Albānijā, Horvātijā un Igaunijā – ar noteiktu mērķi uzklaut sociālo darbinieku, jauniešu ar alternatīvās aprūpes pieredzi, aprūpes darbinieku, izglītotāju un sociālās aprūpes vadītāju, NVO vadītāju, UniCef pārstāvju un akademiķu, sociālo ministriju un bērnu tiesībsargu reālo pieredzi un domas par sociālo darbinieku ikdienas problēmām un palīdzību, kas viņiem nepieciešama.

■ Kopumā bukleta izveidē tika iesaistītas vairāk nekā 80 ieinteresētās puses papildus 25 atbalstītājiem, kas tika iesaistīti tā pārbaudē. Kopumā par šīs rokasgrāmatas pabeigšanu jāpateicas daudziem individuālajiem ziedotājiem un organizācijām.

ATBALSTĪTĀJI

— Pateicība par dalību autorei Ellie Keen un projekta komandai: Ronan Mangan, Stéphanie Burel, Julia Kovalenko Djagileva, Leonard Guni, Kresimir Makvić, Alma Guma un Kélig Puyet. Jaunatnes konsultantiem: Gazmend Lame un Željka Matiaš un profesoriem Mike Stein un June Thorburn. No Albānijas: Enkelejda Lopari no Terre des Hommes; Gazmend Zita no Valsts darba inspekcijas; Alket Jupi, no Bērnu Ombuda un Floriana Hima no UniCeF. No Igaunijas: Sociālo Lietu ministrijas Sociālās Labklājības departamentam, Tieslietu kanclera birojam, Bērnu aizsardzības departamentam, Tallinas Universitātei, Sociālā darba institūtam, Tallinas pilsētas bērnu aizsardzības speciālistam, Sociālās Labklājības un veselības aprūpes departamentam, Labklājības departamentam, Lānes novada bērnu aizsardzības speciālistam, SOS Keila Jauniešu mājas vadītājam, NVO eatL, eLnHŪ un Oma pere, SeB Heategevusfond un Igaunijas Bērnu labklājības savienībai. No Eiropas Sociālā tīkla: Catherine Holland, Sociālās aprūpes inovāciju vadītājai; Graham Orwen, Bērnu servisa direktoram; Botkyrka Sweden un Sandra Hagemeier, Bērnu serviss Cologne, Vācija; Sandra Verhauwert, Sociālās labklājības sabiedriskie centri, Beļģija; Alexis Jay, Galvenajam sociālā darba padomniekam Skotijas valdībā; un Alfonso Lara Montero, Eiropas sociālā tīkla vecākajam politikas un pētniecības speciālistam (eSn). No Starptautiskā SOS Bērnu ciemata: Raluca Verweijen-Slamnescu, Magdalena Krenn, Alan Kikuchi White, Sylvie Delcroix, Barbara Sailer, Claudia Grasl, Arnoldi Wolfram Schneider, Jan Folda, Beata Kulig un Jasna Sofovic, kā arī citiem sociālās aprūpes profesionāļiem, bērniem un jauniešiem, kas devuši lielu ieguldījumu šīs rokasgrāmatas tapšanā.

— **Bērnu tiesību nodrošināšana** nav tikai jauna rokasgrāmata sociālajiem un aprūpes darbiniekiem izlasīšanai, tas ir ceļvedis un instrumentu kopums, kas piedāvā praktisku pieeju viņu darba uzlabošanai. Tas cenšas parādīt sociālā darba speciālistiem, ka uz bērnu tiesībām balstīta pieeja viņu ikdienas darbā ne tikai vairo aprūpes pieredzi bērniem, bet arī speciālistu pašu darba praksi. Tas cenšas uzsvērt, ka alternatīvajā aprūpē dzīvojošo bērnu tiesībām jābūt visu aprūpes procesu centrā, un viņu tiesības un labklājība jāaizsargā un jāuzskata par svētumu.

Ievads

“Cieņa un uzklausišana rada draudzīgu atmosfēru starp mums un sociālajiem darbiniekiem.”

Jaunietis alternatīvajā aprūpē, Albānija

PAR ROKASGRĀMATA

Šī rokasgrāmata paredzēta personām, kas strādā ar bērniem un jauniešiem alternatīvajā aprūpē. Tā paredzēta, lai palīdzētu bērnu, ar kuriem jūs strādājat, tiesību izpratnē un atbalstā. Tā arī varētu palīdzēt jūsu svarīgajā darbā.

”Bērna izņemšana no ģimenes būtu jāuzskata par galējo līdzekli un, ja vien tas iespējams, kā pagaidu risinājums un uz iespējami īsāku laiku.”

ANO Vadlīnijas bērnu alternatīvajai aprūpei

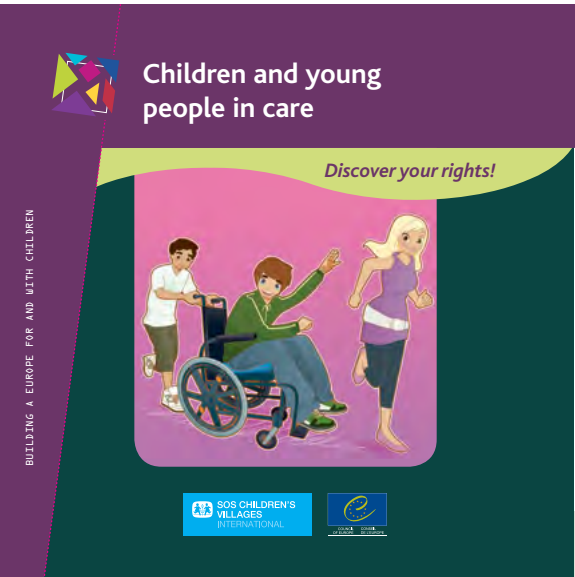
— Dažādu sektoru un dažādu valstu pieredze ir parādījusi, ka, pieņemot bērnu tiesībās balstītu pieeju bērnu alternatīvajā aprūpē, tā nodrošina papildītāku, mierīgāku un daudzsološāku vidi visiem. Tā arī ir atzīta par pareizu pieeju: bērnu un jauniešu tiesības ir tādas pašas kā pieaugušajiem. Viņiem ir tiesības sagaidīt, ka pieaugušie, ar ko viņi kontaktējas, respektēs šīs tiesības.

— Cilvēktiesībās balstīta pieeja darbā ar bērniem alternatīvajā aprūpē ir:

- ▶ piepildītāka, jo attiecības tiek veidotas uz uzticēšanās un savstarpējas cieņas pamata. Tas ir izdevīgāk jums un bērniem un jauniešiem, ar kuriem jūs strādājat;
- ▶ mierīgāka, jo problēmas ir vieglāk identificējamās un lēmumi „pieder” tiem, kas rūpējas, lai tos ievērotu, tas nozīmē, ka ir lielāka iespēja, ka tie tiks ievēroti;
- ▶ daudzslošāka, jo tā ir atbalstošāka bērniem un jauniešiem: tā iepazīstina viņus ar dažādām problēmām, ar ko būs jāsaskaras vēlāk dzīvē, un piedāvā stratēģijas, kuras viņi varēs izmantot, lai risinātu šīs problēmas.

” Paldies manam audzinātājam par visu – labākajam audzinātājam, kāds man varēja būt. Paldies jums par ticību man.”
Jaunietis alternatīvajā aprūpē, Horvātija

— Šī rokasgrāmata papildina bukletu “**Uzzini savas tiesības!**”, kas informē bērnus un jauniešus par viņu tiesībām un parāda, ko tās nozīmē praksē. Mēs ļoti iesakām ielūkoties abos tekstos un iepazīstināt ar šo bukletu bērnus un jauniešus, ar ko jūs strādājat. Tas parādīs viņiem, ka jūs esat nopietni un palīdzēs veidot abpusēju uzticēšanos.

PROBLĒMAS, AR KO JŪS SASKARATIES..

— Darbam, ko jūs darāt, ir milzīga vērtība un liela nozīme gan bērniem, gan visai sabiedrībai kopumā. Bet sabiedrībai bieži neizdodas apzināties problēmas, ar ko jūs saskaraties, atbildību, kas gulst uz jūsu pleciem un jūsu darba stresa pilno atmosfēru.

- ▶ Jums bieži jātiek galā ar jūsu aprūpē esošo cilvēku problemātisko uzvedību.
- ▶ Jūs bieži saskaraties ar smagiem lēmumiem, kad konfliktē indivīda vajadzības un tiesības.
- ▶ Jums ir jāievēro virkne regulējumu, politiku un likumu.

— Papildus tam visam var būt grūti sabalansēt jūsu administratīvos pienākumus ar nepieciešamību strādāt tieši ar jūsu aprūpē esošajiem bērniem, un profesionālais atbalsts, kas jums ir nepieciešams, bieži vien nav saņemams.

KĀPĒC JUMS JĀIZLASA ŠĪ ROKASGRĀMATA

— Bērnu tiesības nerada vairāk darba: tās norāda atšķirīgu veidu, kā palūkoties uz savu darbu.

— Šīs rokasgrāmatas saturs varētu jums sniegt jūsu darba alternatīvu perspektīvu un dažus praktiskus risinājumus, ko izmantot ikdienas darbā. Tie netiks pievienoti uzdevumu vai sarežģītu problēmu sarakstam, ar ko jūs neizbēgami saskarsieties ikdienas darbā.

” Mēs sasniedzam labus rezultātus, kad strādājam kopā! Mēs redzam sava darba rezultātus!”
Sociālais darbinieks Horvātijā

KĀ LIETOT ŠO ROKASGRĀMATU

” Tas ir valsts uzdevums ar tās kompetento iestāžu starpniecību nodrošināt jebkura alternatīvajā aprūpē ievietotā bērna drošības, labklājības un attīstības uzraudzību.”
ANO Vadlīnijas bērnu alternatīvajai aprūpei

Labākajā gadījumā rokasgrāmata ir jāredz un jāizlasa visā pilnībā. Tā apraksta vispārējās pieejas darbā ar bērniem un jauniešiem alternatīvajā aprūpē, un jūs iegūsiet labāku izpratni, ja jums ir vispārējs redzējums.

Tomēr jūs varat izlemt iedziļināties katrā sadaļā atsevišķi, cik laiks atļauj. Arī tas ir iespējams, jo katra sadaļa ir izprotama bez pilnīgas iepriekšējo sadaļu izpratnes. Īpaši pēdējās trīs rokasgrāmatas sadaļas risina trīs galvenos posmus aprūpes saņemšanas procesā. Tekstu var lasīt kā atsevišķas sadaļas, izmantojot būtiskos terminus atsaucei uz citām rokasgrāmatas sadaļām.

- 1. sadaļa sniedz svarīgāko informāciju par bērnu tiesībām: tajā ir dažas galvenās idejas un pamatprincipi. Šo principu izpratne atvieglos praktisko vadlīniju piemērošanu 3., 4. un 5. sadaļā.
- 2. sadaļa detalizētāk pakavējas pie četriem bērnu tiesību pamatprincipiem: tā ir praktiskas dabas un sniedz virkni uzdevumu un vienkāršas ilustrācijas tam, ko šie principi nozīmē jūsu darbā. Kontrolsaraksts 24. lpp. būs noderīgs jebkurā aprūpes procesa posmā.

ANO BTK Pamatprincipi
Līdzdalība
Nediskriminācija
Dzīve, dzīvība, attīstība
Bērnu labākās intereses

IZCELSMES ĢIMENES NOZĪMĪBA

Lūdzu ievērojiet, ka šī rokasgrāmata sākas brīdī, kad tiek pieņemts lēmums par bērna ievietošanu aprūpē, un noslēdzas brīdī, kad bērns ir gatavs atstāt aprūpi. Rokasgrāmata nerisina preventīvo darbu pirms bērna ievietošanas aprūpē, kaut gan 2. sadaļā izklāstītie principi ir saistīti arī ar šo pakāpi. Ņemot vērā, cik svarīgi ir bērnam palikt ģimenē, ja vien tas ir iespējams, alternatīvu meklējumiem šajā posmā jābūt visaptverošiem: apsveramas visas citas iespējas un visiem iesaistītajiem dalībniekiem jāapspriežas. Tie ir bērna ģimene, jebkurš profesionālis un, protams, pats bērns.

Izcelsmes ģimenes loma visā šajā procesā ir ļoti nozīmīga. Tik ilgi, kamēr tas neapdraud bērna aizsardzību vai nekavē viņa attīstību, jāsauglabā pastāvīgs kontakts ar ģimeni un jākonsultējas ar viņiem vienmēr, kad tiek pieņemti nopietni lēmumi.

Atcerieties, ka lielākā daļa bērnu alternatīvajā aprūpē nav bāreņi, un lielākā daļa no viņiem vēlas, lai viņu vecāki, citi radnieki vai māsa un brāļi iesaistās viņu dzīvē. Rūpes par bērnu nozīmē arī bērna bioloģiskās ģimenes atbalstīšanu.

Rokasgrāmata palīdzēs jums paveikt tos uzdevumus, kas radīsies darba gaitā. Bērna tiesību respektēšana bērniem radīs labāku pieredzi aprūpes laikā un sagatavos viņus patstāvīgai dzīvei ārpus aprūpes iestādes.

1. sadaļa

Bērnu tiesības, cilvēktiesības

MŪSU TIESĪBAS

Šī sadaļa iepazīstina ar dažām idejām un principiem, kas ir bērnu tiesību pamatā. Tā palīdzēs jums ieraudzīt, kā un kad jums jāpievērš lielāka uzmanība, lai būtu pārliecināti, ka šie principi tiek respektēti jūsu darbā.

■ Atcerieties, ka arī jums ir tiesības! Darbs, ko jūs darāt, ir ļoti svarīgs un nozīmīgs ieguldījums, lai aizstāvētu visneaizsargātākos sabiedrības locekļus. Darot šo darbu, arī jūsu tiesībām jābūt aizsargātām.

■ Jūs ieņemat šo svarīgo un atbildīgo lomu, lai atbalstītu, aizsargātu un palīdzētu tiem, kam ir īpašas vajadzības – galvenokārt viņu vecuma un neaizsargātības dēļ. Jums tiks palīdzēts šajā darbā, ja jūs labāk spēsiet identificēt šīs īpašās vajadzības un jums būs stratēģijas, kā tās risināt.

■ Bērnu tiesības sniedz noderīgu pārskatu par jautājumiem, kas jums jāņem vērā, par jomām, kurās bērniem vairāk nepieciešama aizsardzība vai atbalsts. Bērnu tiesības sniedz arī atšķirīgu skatījumu uz jūsu darbu, lai jūs labāk varētu sniegt nepieciešamo atbalstu, neradot sev papildu slogu. Tiešām, jums vajadzētu pamanīt, ka daudzas problēmas, ar ko jūs saskaraties, mainīsies, un atbildība būs lieliska!

”Mēs tikai varam darīt labāko bērnu cieņas aizsardzībā.
Mēs visi esam vienādi cilvēki, pret kuriem jāizturas ar respektu.”

Sociālais darbinieks, Horvātija

” Nav svētākas cerības, kā tā, ka pasaule turpinās bērnos. Nav nozīmīgāka pienākuma, kā nodrošināt, ka viņu tiesības tiek respektētas, viņu labklājība tiek aizsargāta, ka viņu dzīves ir brīvas no bailēm un trūkuma un ka viņi var augt mierā.”

Kofi Anans, bijušais ANO Ģenerālsekretārs

Cilvēka tiesības garantē valsts. Tā nodrošina aizsardzību ikvienam.

Bērnu tiesības piedāvā īpašu aizsardzību un atbalstu katram, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu.

Bērnu tiesību aizsardzība ir valsts un to personu, kas ir atbildīgas par bērnu (ieskaitot aprūpes darbiniekus), pienākums.

” Bērniem viņa fiziskā un garīgā brieduma trūkuma dēļ ir nepieciešama īpaša aizsardzība un gādība, ieskaitot arī pienācīgu tiesisko aizsardzību, kā pirms, tā arī pēc dzimšanas.”

ANO Bērnu tiesību deklarācija

BIEŽĀK UZDOTIE JAUTĀJUMI

KAS IR BĒRNU TIESĪBAS?

■ Bērnu tiesības attiecas uz katru, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu. Tās aizsargā bērnu un jauniešu tiesības: viņi jārespektē un pret viņiem jāizturas kā pret cilvēkiem, kam ir pilna pieeja cilvēktiesībām. Bet bērnu tiesības arī atzīst, ka viņu neaizsargātība, kas izriet no viņu vecuma un brieduma trūkuma, pieprasa pievērst īpašu uzmanību viņu vajadzībai pēc īpašas aizsardzības un aprūpes.

■ Bērnu tiesības iekļauj to, ka pret viņiem jāizturas ar cieņu un respektu, tiesības būt brīviem no diskriminācijas, to, lai tiktu nodrošinātas viņu pamatvajadzības – tādas kā pārtika, drošība, veselības aprūpe, izglītība un tiesības ieņemt aktīvu lomu sabiedrībā. Šīs tiesības ir noteiktas ANO Konvencijā par bērnu tiesībām (tālāk – ANO BTK), ko ir akceptējušas visas Eiropas valstis un gandrīz visas pasaules valstis.

KĀPĒC BĒRNIEM IR „SPECIĀLAS” TIESĪBAS?

■ Bērniem nav speciālu tiesību! Viņiem ir tādas pašas tiesības kā ikvienam cilvēkam – arī jums. Bet bērniem, līdzīgi kā dažām citām grupām, ir nepieciešama īpaša uzmanība viņu vecuma un neaizsargātības dēļ. Viņi ir grupa, kam bieži vien ir grūti pilnībā izmantot savas tiesības.

KAS IR CILVĒKTIESĪBAS?

■ Cilvēktiesības ir tiesības, kas dotas katram tikai tāpēc, ka viņš ir cilvēks. Jums arī ir cilvēka tiesības un ir svarīgi, lai jūsu tiesības netiktu izmantotas ļaunprātīgi.

■ Cilvēktiesības nenodrošina ideālo dzīves līmeni, bet tās noteic minimālos pamata standartus valdības politikai un praksei, gan attiecībā uz to, ko viņi nedrīkst darīt, – piemēram, pieļaujot necilvēcīgu vai pazemojošu attieksmi pret cilvēkiem –, gan attiecībā uz pozitīviem veicamajiem pasākumiem, tādiem kā izglītības vai veselības aprūpes nodrošināšana visiem bērniem.

KĀ IR AR ATBILDĪBU?

■ Cilvēktiesības un bērnu tiesības noteic dažus pamata minimālos standartus, par kuriem valdībai un tās pārstāvjiem jāprasa pilnīga atbildība. Šie minimālie standarti jāievēro neatkarīgi no katra rīcības.

- Piemēram:
- ▶ Nevienš nedrīkst tikt atstāts bez pārtikas un ūdens, tāpēc ka viņš ir slikti uzvedies.
 - ▶ Nevienš nedrīkst tikt sists vai iebiedēts – pat ja viņš to ir darījis citiem.

” Bērni nav mini-personas ar mini-tiesībām, mini-jūtām un mini-cilvēka cieņu. Viņi ir neaizsargāti cilvēki ar pilnām tiesībām, kas prasa vairāk, nevis mazāk, aizsardzības [kā pieaugušie].”

Maud de Boer-Buquicchio, bijušais Eiropas Padomes Ģenerālsekretariāta deputāts (2002-2012)

KĀ IR AR BĒRNIEM ALTERNATĪVAJĀ APRŪPĒ?

■ Ja bērniem vispār ir nepieciešama īpaša aizsardzība un atbalsts, tad jo īpaši tas attiecas uz tiem bērniem, kas ir izņemti no savas ģimenes. Ir pierādījumi, kas liecina, ka problēmas, kas saistītas ar izņemšanu no pazīstamas vides – bieži vien ar vislabākajiem nodomiem – var atstāt iespaidu uz cilvēku visas viņa dzīves laikā.

” Visi cilvēki ir dzimuši, lai būtu brīvi un vienlīdzīgi cieņā un tiesībās.”

Universālā Cilvēktiesību deklarācija

■ Bērniem ir savas pamatvajadzības. Viņiem nekad nedrīkst tikt liegta pārtika, ūdens, veselības aprūpe, izglītība utt.

■ Cilvēktiesības un bērnu tiesības nekad nedrīkst tikt atņemtas pavisam. Tās aizsargā mūsu kā cilvēku pamatvajadzības. Bet dažreiz tiesības var tikt ierobežotas – varbūt, lai aizsargātu citus, vai lai aizsargātu sabiedrību kopumā; dažreiz, lai aizsargātu personu no viņa paša.

- Piemēram:
- ▶ Bērna brīvību var ierobežot tikai tad, ja tiek uzskatīts, ka bērns var sevi pakļaut briesmām, izmantojot pilnu brīvību.
 - ▶ Bērna brīvība izteikt savu viedokli var tikt ierobežota, ja viņš pauž viedokli, kas kaitē citiem.

■ Atcerieties, ka tiesību pamata principi nedrīkst tikt ierobežoti, ja vien tas nav absolūti nepieciešams!

KĀ MĒS VARAM APVIENOT BĒRNU TIESĪBAS AR NACIONĀLAJIEM TIESĪBU AKTIEM UN POLITIKU?

■ Veselības un sociālās aprūpes speciālistiem jāpakļaujas veselai virknei nacionālo vadlīniju, politiku un tiesību aktu. Kopš mūsu valdība ir parakstījusi ANO BTK, nevajadzētu rasties pretrunām starp šīm politikām un bērnu tiesībām. Bērnu tiesības vairāk var uzskatīt par „principiem”, kas veido uzvedības paraugu un ietekmē veidu, kā jūs varat izpildīt savas saistības.

■ Principi ir ietverti šīs rokasgrāmatas 2. sadaļā.

■ Daudzas mūsu cilvēktiesības var tikt ierobežotas, lai aizsargātu citu cilvēku vai sabiedrības vajadzības.

■ Bērnu tiesību izmantošana, lai vadītu jūsu uzvedību, nozīmē skatīt valsts politiku un tiesību aktus caur bērna tiesību prizmu.

KONVENCIJA PAR BĒRNU TIESĪBĀM

■ Svarīgākais dokuments, kas definē bērnu tiesības, ir ANO BTK. Šīs tiesības attiecas uz visiem bērniem, arī uz tiem, kas atrodas alternatīvajā aprūpē. Īss kopsavilkums atrodams tālāk.

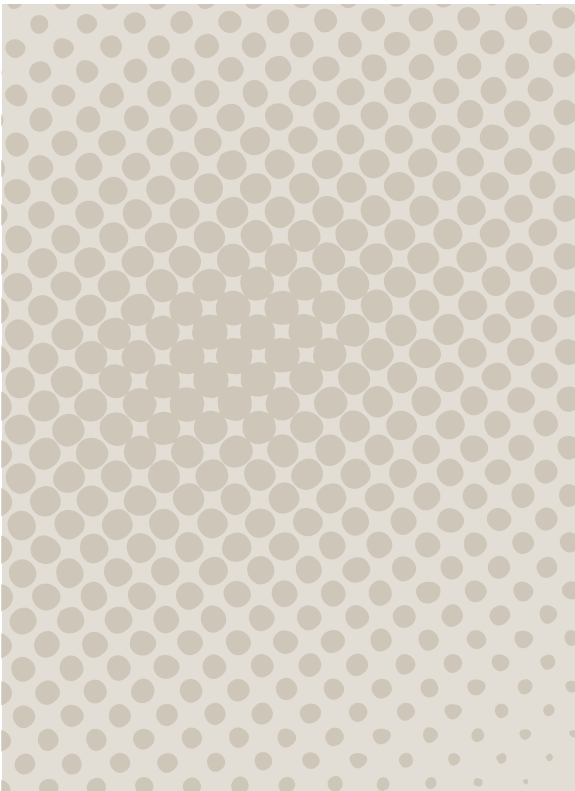
KĀDAS TIESĪBAS IR BĒRNIEM?

Tiesības uz dzīvību
Tās aptver svarīgākās dzīves pamattiesības. Tās ietver tiesības uz dzīvību, uzturu, veselības aprūpi, pienācīgu dzīves līmeni un tiesības uz pajumti.
Tiesības uz attīstību
Tās ietver bērna veselīgai attīstībai būtiskas tiesības – tādas kā tiesības uz izglītību, atpūtu, saņemt informāciju, tiesības uz reliģisko brīvību un piedalīties kultūras pasākumos.
Tiesības uz aizsardzību
Šīs tiesības nodrošina, ka bērns būs pasargāts no bīstamām darbībām, vardarbības, ļaunprātības, ekspluatācijas, kara vai no jebkuras citas darbības, kas var viņu apdraudēt.
Tiesības uz līdzdalību
Šīs tiesības nodrošina, ka bērniem ir balsstiesības lēmumos, kas skar viņus vai viņu kopienas. Viņu viedoklis ir jāuzklausā un jāņem vērā, un viņiem jābūt tiesībām biedroties un brīvi paust savu viedokli.

Citi starptautiskie dokumenti

■ Īpaši Apvienotās Nācijas un Eiropas Padome, un vairākas nevalstiskās organizācijas ir atzinušas nepieciešamību izstrādāt īpašus standartus bērniem, kas dzīvo alternatīvajā aprūpē. Šie standarti uzsver ļoti konkrētu vajadzību aizsargāt un atbalstīt šos jauniešus.

■ Papildu informāciju un saites uz standartiem var atrast pielikumos. Noderīgie resursi ir pieejami, lai vairotu izpratni par bērnu tiesībām kopumā, kā arī par kampaņas materiāliem, kas īpaši veltīti tādām svarīgām tēmām kā seksuālās vardarbības apturēšana pret bērniem un miesassodu izbeigšana bērniem visas sfērās.

2. sadaļa

Jūsu darba pamatprincipi

Četri pamatprincipi, kas virzās cauri katram ANO BTK pantam, parāda vienkāršu veidu, kā bērnu tiesības integrēt jūsu darbā. Izmantojiet ātro aptaujas anketu 24. lpp., lai pārbaudītu, kuras darbības vai lēmumus jūs izmantojat, lai ievērotu bērnu un jauniešu, ar kuriem jūs strādājat, tiesības.

— Šie četri principi sīkāk aprakstīti tālāk tekstā.

1. PRINCIPS: LĪDZDALĪBA

Atslēga uz bērnu tiesību izpratni ir līdzdalība. Tā norāda ceļu, kā būt pārliecinātam, ka visas tiesības ir aizsargātas un nodrošinātas. Šī ideja ir skaidri norādīta ANO BTK 12. panta pirmajā daļā.

KONVENCIJA PAR BĒRNU TIESĪBĀM

— **12.1. pants.** Dalībvalstis nodrošina bērnam, kas spējīgs formulēt savus uzskatus, tiesības brīvi paust šos uzskatus visos jautājumos, kas skar bērnu, pie tam bērna uzskatiem tiek veltīta pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei.

”Katraš tiesības, kas izklāstītas Konvencijā [par bērnu tiesībām] ir raksturīgas cilvēka cieņai un katra bērna harmoniskai attīstībai.”
UNICEF

— Bērnu līdzdalība lēmumu pieņemšanā, kas attiecas uz viņiem, ir ANO BTK vadošais princips. Bērni ir pilntiesīgi cilvēki un ar viņiem vienmēr būtu jākonsultējas, un viņi jāuzklausā, – un viņu viedoklis jāņem vērā.

PATIESA LĪDZDALĪBA

Ir viegli iesaistīt bērnus simboliskā veidā: mēs jautājam viņu viedokli un pēc tam to ignorējam! Reāla līdzdalība ir nedaudz sarežģītāka. Tā ir atkarīga no abu pušu – pieaugušo un bērnu – ticības viens otram un ticības procesam.

Tas viss var prasīt laiku un pacietību. No bērnu puses, viņiem nepieciešams sajust, ka jūs esat ieinteresēti viņu viedokli un gribat atrast risinājumu, kas balstīts uz to. No jūsu puses vajadzīga pārliecība, ka bērna viedoklis ir tiešām svarīgs, ka tas var novest pie labāka risinājuma visiem. Komunikācijai starp jums un bērnu jābūt efektīvai, godīgai un konstruktīvai. Izveidot savstarpēju uzticēšanos ir būtiski svarīgi. Neatlieciet to, pat ja jūs sastopat šķēršļus! Jo vairāk jūs iesaistāt un uzticiaties bērniem, kas ir jūsu aprūpē, jo lielāks labums būs jums visiem.

Informēt

Bērniem un jauniešiem jāsniedz visa informācija, ka nepieciešama, lai piedalītos lēmumu pieņemšanā. Jums jāpārliecinās, ka informācija ir pieejama bērniem: valoda nedrīkst būt pārāk sarežģīta, un jums jāņem vērā dažādas vajadzības (tādas kā teksta padarīšana viegli lasāma vai tulkojums citās valodās).

Diskutēt

Bērniem ir jādod laiks un telpa apdomāt un pārspriest visus jautājumus. Jaunākajiem bērniem vai tiem, kas nevar piedalīties diskusijās, jums var būt nepieciešams nodrošināt atvieglojumus.

Klausīties

Jums – un viņiem – jāspēj klausīties! Viņiem jāpalīdz ieklausīties vienam otrā, un jums jābūt pārliecinātiem, ka esat sadzirdējuši visas idejas, ko bērni vēlas iekļaut procesā.

Apvienot

Ja galīgo lēmumu pieņems pieaugušie, jums jāpārliecinās, ka jauniešu idejām un vēlmēm tiek veltīta pienācīga uzmanība. Fakts, ka idejas nāk no jauniešiem, ir ļoti nozīmīgs, un dažkārt var būt svarīgāks, pat ja jūs nepiekrītat viņu viedoklim.

Atgriezeniskā saite

Tas ir īpaši svarīgi, kad lēmumus pieņem pieaugušie. Jauniešiem jābūt informētiem, kā viņu idejas un vēlmes ir īstenotas, bet, ja tās nav ņemtas vērā, jāpaskaidro, kāpēc tā ir noticis.

ATCERĪETIES!

- ▶ Bērniem ir tiesības izteikt savu viedokli katrā jautājumā, kas skar viņus.
- ▶ Bērniem ir šīs tiesības, tiklīdz tie spēj formulēt un izpaust savu viedokli jebkādā veidā.
- ▶ Šo tiesību esamība nozīmē, ka pieaugušajiem ir pienākums uz klausīt bērnus un jauniešus: mums viņu viedoklis ir jāņem vērā.
- ▶ Jums vienmēr nav jādara tā, kā vēlas bērns. Tas var būt atkarīgs no bērna vecuma un brieduma un no konkrētā lēmuma. Bet jums būs nepieciešams paskaidrot bērnam, kāpēc esat izlēmis nesekot viņa viedoklim, sniedzot paskaidrojumus katrā konkrētā gadījumā.

Bērniem jābūt pārliecinātiem, ka viņi var izteikt savu viedokli. Viņiem jāsaprot, ka viņu viedoklis ir vērtīgs, lai kāds tas arī nebūtu.

”Ja es būtu ticis uz klausīts un man neteiktu, ka es nedrīkstu iet uz futbola treniņiem, es būtu izrādījis vairāk cieņas un pateicības.”
Jaunietis alternatīvajā aprūpē, Albānija

”Ar mani nekad neapspriedās un man neļāva izteikties, kas beidzās ar to, ka man bija jāatstāj skola, kad es gribēju palikt.”
Jaunietis alternatīvajā aprūpē, Horvātija

”Man nebija neviena, ar ko es būtu varējis runāt vai dalīties emocijās un bailēs vai kas varētu reaģēt uz lēmumiem, kam es nepiekritu.”
Jaunietis alternatīvajā aprūpē, Horvātija

Padomājiet, kā jūs justos kādā no šiem gadījumiem. Kādas sekas tas varētu būt atstājis uz pieaugušajiem, kas ir jums apkārt?

2. PRINCIPS: DISKRIMINĀCIJAS IZAICINĀJUMS

■ Nediskriminācijas principam – vai vienlīdzībai – ir divi svarīgi aspekti. Abi ir svarīgi, lai nodrošinātu, ka bērni, kad vien ir iespējams, saņemtu vienādas tiesības, iespējas un privilēģijas.

- Nevienādas pazīmes nekad nedrīkst būt iemesls, lai bērnus vērtētu atšķirīgi. Piemēram, bērna dzimums, seksuālā orientācija vai etniskā identitāte nedrīkst radīt atšķirīgu attieksmi – ja vien kāda no šīm īpašībām nav saistīta ar konkrēto lēmumu. Meiteni nedrīkst izslēgt no metālapstrādes tikai tāpēc, ka viņa ir meitene; bērnu ar mācību traucējumiem nedrīkst izslēgt no sporta aktivitātēm. Neviena no šīm „atšķirībām” neattiecas uz konkrēto lēmumu.
- Dažreiz bērna vajadzības vai spējas var prasīt atšķirīgu pieeju, lai viņš varētu saņemt tādas pašas iespējas kā citi bērni. Tādā gadījumā nediskriminācija nozīmē, ka šīs atšķirības ir jāņem vērā, bieži vien lai sniegtu bērnam atbalstu atšķirīgā veidā. Bērniem ar invaliditāti var būt nepieciešama fiziska palīdzība vai palīdzība lasīšanā un sapratnē; bēgļu vai migrantu bērniem var būt nepieciešama palīdzība ar valodu; bērniem ar atšķirīgu reliģisko piederību, seksuālo orientāciju vai kultūru var būt nepieciešami īpaši aizsardzības pasākumi, lai atbalstītu viņu piekļuvi pamata minimālajām tiesībām.

■ Kopumā, ja bērnu apstākļi ir vienādi, arī pieejai jābūt vienādai; bet, ja apstākļi ir dažādi, tādai jābūt arī pieejai. Izvairieties izdarīt spriedumus par to, ko bērns var vai nevar izdarīt īpašību dēļ, par kurām jūs domājat, ka tās ir būtiskas, un izmantojiet katrā gadījumā atsevišķu pieeju, lai novērstu, ka bērni nokļūst izolācijā kādu īpašu apstākļu dēļ. Izolācija un stigmatizācija neļaus viņiem izmantot savas tiesības līdzvērtīgi citiem bērniem.

3. PRINCIPS: TIESĪBAS UZ DZĪVI, DZĪVĪBU, ATTĪSTĪBU

■ Bērniem ir tiesības uz dzīvi un tiesības uz fizisko un garīgo attīstību. Viņiem jābūt pasargātiem no ārējiem apdraudējumiem un briesmām, piemēram, no ļaunprātīgas izmantošanas, smagiem zaudējumiem un slimībām. Viņi ir jānodrošina ar visu, kas nepieciešams viņu veselīgai attīstībai un vispārējai labklājībai.

■ Nevienam bērnam nedrīkst liegt saņemt pakalpojumu, ko saņem citi bērni dažu īpašību dēļ, kas nav saistītas ar šo lēmumu.

” Viens bērns bija nogrēkojies. Viņš tika atstāts bez ēdiena visu dienu; viņa tiesības uz uzturu netika respektētas.”
Jaunietis alternatīvajā aprūpē, Albānija

4. PRINCIPS: BĒRNA LABĀKĀS INTERESES

■ Visos lēmumos, kas attiecas uz bērniem, viņu labākajām interesēm jābūt primārām. Jums nepieciešams darīt visu, kas ir labākais bērna aizsardzībai, attīstībai un labklājībai.

■ Protams, paša bērna viedoklis, kas ir „labākais” viņam, arī ir ļoti svarīgs.

- Tiem, kas rūpējas par bērna labklājību, var būt vajadzīga palīdzība – no bērna – saprast, kāpēc piedāvātais risinājums nav tas, ko grib bērns.
- Sociālās aprūpes darbiniekiem var būt jāizmēģina citas izskaidrošanas vai komunikācijas ar bērniem metodes, lai rastu kopēju risinājumu.
- Ja bērnam trūkst spēju izprast savas labākās intereses, var būt nepieciešams neievērot šīs intereses, – īpaši, ja nopietnas bažas rada bērna drošība.
- Bērnam vismaz ir jābūt sajūtai, ka viņš ir uzklauts un viņa viedoklis tiek uztverts nopietni.

” Visās darbībās attiecībā uz bērniem [...], uzmanība pirmām kārtām tiek veltīta tam, lai vislabāk nodrošinātu bērna intereses.”

ANO BTK 3. pants

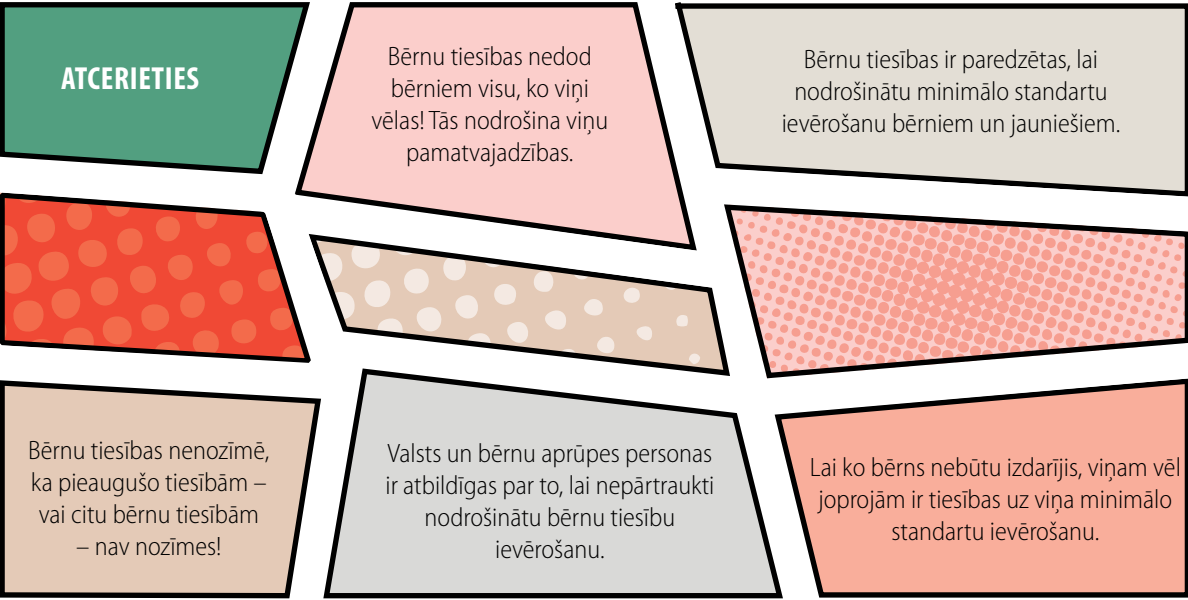
ATCERĪETIES!

■ Jūs nevarat nodrošināt bērnu labākās intereses, neņemot vērā viņu viedokli!

■ Jums var nebūt tāds pats viedoklis: argumentējiet savu nostāju. Pārliecinieties, ka viņi saprot, ka var būt nepieciešama atšķirīga rīcība.

PAMATPRINCIPI: LĒMUMU UN RĪCĪBAS ĀTRAIS KONTROLSARAKSTS

1. PRINCIPS: Līdzdalība	
Vai jūs zināt, ko bērns vēlas, un esat ņēmis vērā viņa viedokli?	Jādara!
2. PRINCIPS: Nediskriminācija	
Vai jūs esat veidojis kādus pieņēmumus par bērnu, balstoties uz tādiem nesaistītiem faktoriem kā dzimums, reliģiskā ticība, etniskā piederība utt.?	Nedrīkst!
Vai jūs esat ņēmis vērā jebkādas konkrētas bērna vajadzības, kas saistītas ar bērna dzimumu, reliģisko ticību, etnisko piederību utt.?	Jādara!
3. PRINCIPS: Bērna dzīves, dzīvības un attīstības aizsardzība	
Vai jūsu darbības varētu apdraudēt bērna dzīvi, dzīvību vai attīstību?	Nedrīkst!
Ja jūs nerīkojaties, vai tas varētu apdraudēt bērna dzīvi, dzīvību vai attīstību?	Nedrīkst!
4. PRINCIPS: Bērna labākās intereses	
Vai gala lēmums ir bērna labākajās interesēs?	Jādara!
Ja bērns nepiekrīt, vai esat mēģinājis izskaidrot, kāpēc šī darbība var būt nepieciešama?	Jādara!

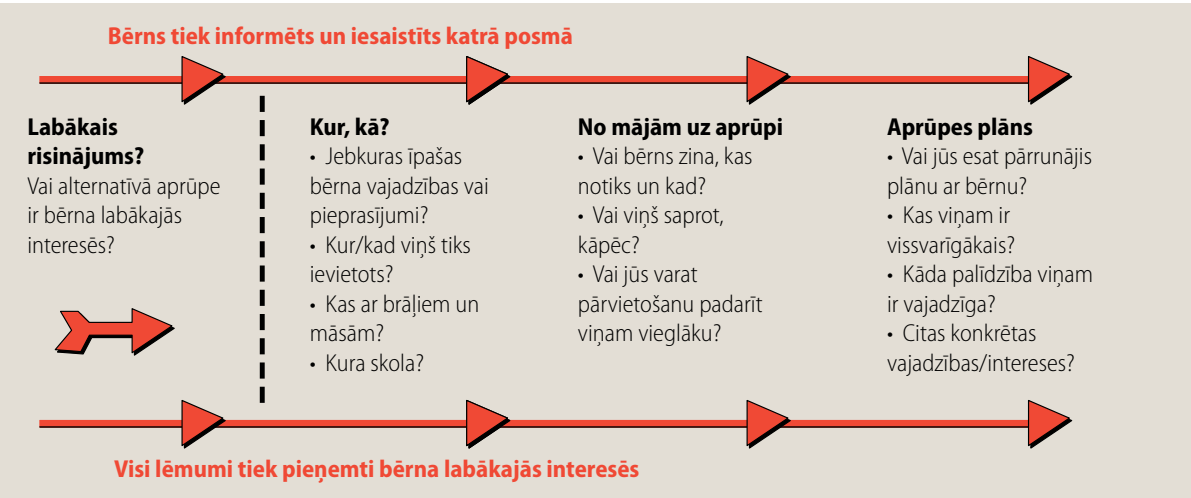

3. sadaļa

No mājām uz aprūpi

ČETRI PROCESI, IENĀKOT APRŪPĒ

- Bērnam būs četri izaicinājuma procesi, ar ko jātiek galā pirms ienākšanas aprūpē:
 - ▶ Lēmuma pieņemšanas process: vai bērnu ievietot alternatīvajā aprūpē.
 - ▶ Atlases process: apzināt piemērotu aprūpes sistēmu.
 - ▶ Garīgā (emocionālā/psiholoģiskā) pāreja: piemērošanās pārvietošanai no izcelsmes ģimenes uz aprūpes iestādi.
 - ▶ Plānošanas process: individuālā aprūpes plāna veidošana.
- Svarīgākais ir pārliecināties, ka bērns zina, kas notiks katrā posmā un viņam ir reāla iespēja ietekmēt to, kas notiks tālāk.
- Jums vismaz jāpārbauda, ka jautājumi, kas sniegti nākamajā diagrammā, tiek pārrunāti ar bērnu. Cik lielā mērā jūs to varat izdarīt, atkarīgs no bērna vecuma un brieduma.
- ” [Bērnu] tiesības tikt ievietotiem bērnu aprūpes iestādē vienīgi tādēļ, lai apmierinātu vajadzības, kuras noteiktas kā obligātas, pamatojoties uz starpdisciplīnu vērtējumu, un tiesības uz ievietošanas periodisku pārskatīšanu; veicot šādu pārskatīšanu, jāmeklē alternatīvas un jāņem vērā bērna uzskati.”
Ministru Komitejas leteikums dalībvalstīm Nr. Rec (2005) 5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs

NENOTEIKTĪBAS LAIKS

Laiks, kad notiek pārcelšanās uz alternatīvo aprūpi, iespējams, ir laiks, kas bērnam sagādā jautājumus, bažas un šaubas. Grūtie lēmumi, kas jāpieņem šajā laikā, būs tie, kas atstās milzīgu ietekmi uz bērna turpmāko attīstību.

Šī sadaļa aplūko dažas svarīgākās prasmes un metodes, kas jums jāpārvalda, lai pārlicinātos, ka bērnu tiesības tiek ievērotas visā šajā procesā un arī vēlāk.

Jūs pārlicināties, ka šo metožu un prasmju izmantošana palīdzēs jums, jo cilvēki vienmēr ir vairāk apmierināti ar lēmumiem, kuru pieņemšanā paši ir piedalījušies. Tas varētu mazināt problēmu skaitu laikā, kad bērns vai jauniešs ieiet aprūpē.

- Jums vajadzētu pārlicināties, ka jūs:
- iesaistāt bērnu un pārējos ģimenes locekļus visā procesā. Tas nozīmē sniegt atbilstīgu informāciju viņiem saprotamā valodā un atvēlēt laiku visu pārrunāt;
 - ieklausieties viņu jautājumos un problēmās un pārlicināties, ka viņi var par to izteikties visā pilnībā;
 - ņemiet vērā viņu vēlmes un vajadzības, pieņemot galīgo lēmumu;
 - informējiet viņus par visu, kas notiek, un kāpēc tas notiek šādā veidā.

ATCERĪETIES!

Dariet viņam zināmu, ko jūs varēsiet darīt un cik bieži varēsiet kontaktēties ar bērnu. Nekad nedodiet solījumus, ko jūs nevarat izpildīt!

1. PAKĀPE: LĒMUMS IEVIETOT BĒRNU APRŪPĒ

”Dalībvalstis gādā par to, lai bērns netiktu šķirts no saviem vecākiem pretēji viņu gribai, izņemot gadījumus, kad kompetenti orgāni saskaņā ar tiesas lēmumu [...] atzīst, ka šāda šķiršana nepieciešama, lai vislabāk ievērotu bērna intereses.”

ANO BTK, 9. pants

Lēmums ievietot bērnu alternatīvajā aprūpē nav lēmums, ko viegli pieņemt. Ja ir kāds cits veids, kā atbalstīt bērnu viņa ģimeniskajā vidē, tas vienmēr jāizmanto, kamēr tas atbilst bērna vēlmēm un viņa labākajām interesēm.

”[Lēmumam] jābūt balstītam uz stingru novērtējumu, plānošanu un pārskatīšanu, izmantojot izveidotas struktūras un mehānismus, un to veic katrā gadījumā atsevišķi atbilstīgi kvalificētu profesionāļu komanda, kad vien tas iespējams.”

ANO Vadlīnijas bērnu alternatīvajai aprūpei – Pamatnostādne 56

”Bērna ārpusģimenes aprūpei vajadzētu notikt vienīgi izņēmuma gadījumos, un tās galvenajam mērķim jābūt bērna interesēm un viņa pēc iespējas drīzākai sociālajai integrācijai vai reintegrācijai; bērnu aprūpes iestādē jāgarantē bērna pamattiesību pilnīga īstenošana.”

Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec (2005) 5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs

■ Neuzskatiet, ka jūs zināt atbildes, neizskatot visas iespējas! Bērna izņemšana no viņa ģimenes ir ļoti nopietns lēmums.

- Ja alternatīvā aprūpe ir obligāta, dariet visu, ko spējat, lai izskaidrotu bērnam, kāpēc šis lēmums tiks īstenots.
- Pārlieciniet bērnu, ka traucējumi būs pēc iespējas minimāli.
- Dariet visu, ko spējat, lai nodrošinātu bērna labklājību un drošību.

2. PAKĀPE PIEMĒROTA APRŪPES VIDE

■ Ja ir lēmums, ka alternatīvā aprūpe patiesi ir bērna labākajās interesēs, un tas ir vienīgais ceļš, kā nodrošināt bērna labklājību un attīstību, jums būs jāizpēta labākās iespējas bērna un viņa māsu un brāļu ievietošanai. Būs nepieciešams iesaistīt arī citas ieinteresētās puses: svarīgi pārliecināties, ka jaunā aprūpes vide ir piemērota bērnam un viņa pamatvajadzības tiks apmierinātas labākajā veidā.

■ Bērns un pārējie ģimenes locekļi ir jāinformē par procesu un jebkādam pieejamām iespējām. Viņu viedoklis un vēlmes ir jāņem vērā.

” Novērtējums būtu jāveic ātri, rūpīgi un uzmanīgi. Tas būtu jāņem vērā tūlītējai bērna drošībai un labklājībai, kā arī viņa ilgtermiņa aprūpei un attīstībai, un tam jāaptver bērna personiskās un attīstības īpatnības, etniskais, kultūras, valodas un reliģiskais fons, ģimenes un sociālā vide, medicīnas vēsture un jebkādas īpašās vajadzības.”

ANO Vadlīnijas bērnu alternatīvajai aprūpei – Pamatnostādne 57

■ Iedodiet bērnam kopiju no brošūras „**Uzzini savas tiesības!**” 18. lpp. ievietotās veidlapas. Tā viņš varēs izdomāt, kas ir svarīgs tieši viņam.

■ Informē, apspried, klausies, apsver, dod atgriezenisko saiti.

■ KontROLSaraksts 31. lpp. palīdzēs jums pārliecināties, vai esat uzzinājuši visu, kas ir svarīgs bērnam.

■ Izmantojiet kontROLSarakstu kā ceļvedi, nevis kā veiksmes garantiju.

” Kad mēs tikām nosūtīti uz jauniešu māju, viņi neņēma vērā mūsu viedokli par to, uz kuru māju mūs sūtīt. Viņi nedomāja, ka brāļiem un māsām ir jāpaliek kopā.”

Jaunietis alternatīvajā aprūpē, Horvātija

SARUNAS AR BĒRNIEM UN JAUNIEŠIEM

■ Bērnu iesaistīšana un līdzdalība aprūpes vides izvēlē ir būtiska. Viņiem jābūt apmierinātiem ar gala lēmumu, un viņu svarīgākie uztraukumi un vēlmes ir jāuzklausā. Viņiem vismaz ir jāsaprot, kādi apstākļi slēpjas aiz katra viņu vārdā pieņemtā lēmuma.

■ Bērnu iesaistīšana nozīmē sarunāties ar viņiem; un laba saruna nozīmē labu klausīšanos.

- Ir viegli runāt ar bērnu un uzskatīt, ka esam uzklausījuši viņa viedokli, bet īsta komunikācija aizņem vairāk pūļu. Mums nepieciešams iepazīt bērnu un nopelnīt viņa uzticēšanos.
- Bieži vien tas nozīmē runāt par lietām, par ko bērns vēlas runāt vispirms – pat ja šķiet, ka tas nav svarīgākais, par ko būtu jārunā šajā procesā. Dažreiz tas var nozīmēt mainīt izteiksmes formu, daloties pieredzē vai emocijās, domās vai atmiņās ar bērnu.

■ Patiesa bērnu un jauniešu līdzdalība pieprasa patiesu komunikāciju.

■ Komunikācija nozīmē...

- Bērnam ir jāsaprot, ko jūs mēģināt pateikt vai ko jūs mēģināt jautāt.
- Bērns ir gatavs godīgi atbildēt uz jūsu jautājumiem – un uzticēties jūsu atbildēm.
- Jums jāuzklausā viņa atbildes un jāuztver tās nopietni.
- Bērnam ir jātic, ka jūs patiešām vēlaties zināt, ko viņš domā.

■ Atcerieties, ka, plānojot bērnam piemērotu aprūpes vidi, speciālistiem vienmēr jācenšas nodrošināt bērnam pastāvīgu mājvietu. Bieža aprūpes vides maiņa kaitē bērna attīstībai un spējai veidot ilgstošas un nozīmīgas attiecības ar aprūpētājiem.

” Pastāvīgums bērnam būtu jānodrošina bez liekas reintegrācijas kavēšanas viņa izcelsmes vai paplašinātajā ģimenē, vai, ja tas nav iespējams, stabilā alternatīvās ģimenes lokā vai [...] stabilā un piemērotā institucionālajā aprūpē.”

ANO Vadlīnijas bērnu alternatīvajai aprūpei – Pamatnostādne 59

■ Ielūkojieties apgalvojumos tālāk. Vai šāda veida komunikācija jums ir pazīstama?

■ Ir veidi, kā mainīt komunikāciju ar bērnu, lai bērns zinātu, ka viņš jums rūp un viņa atbildes jums ir nozīmīgas. Ir svarīgi parādīt bērnam, ka jums rūp, ko viņš domā, un jūs gribat viņam palīdzēt.

■ Uzdodiet jautājums citā veidā! Uzzini, vai piemērotāka būtu cita veida valoda, izmanto dažādus vārdus, zīmējumus, stāstus. Ja bērns nevēlas atbildēt, atvēli laiku, lai iegūtu viņa uzticēšanos, pastāsti par sevi, kā tu reaģē, kad lietas iet nepareizi.

KONTROLLAPA: LABĀKAS VIDES ATRAŠANA BĒRĒM

Pajautā bērnam:

- Vai viņam ir kādas īpašas vēlmes vai vajadzības?
- Kas viņu visvairāk uztrauc sakarā ar pārvietošanu?
- Vai viņam ir svarīgi palikt tajā pašā apkaimē vai apmeklēt to pašu skolu?
- Ja ir brāļi un māsas, vai viņi jāizmitina kopā? Ko viņi vēlas?
- Ko vēlas pārējie ģimenes locekļi – un kā viņi var palīdzēt?

Pajautā sev:

- Kas vēl ir jāpārrunā?
- Vai jūs esat pārliecināts, ka bērns jūs saprata? Palūdziet viņam pastāstīt jums, ko viņš ir sapratis.
- Vai jūs esat pārliecināts, ka viņš ir pastāstījis, kas viņam ir svarīgs? Dariet zināmu bērnam, ka jūs darīsiet visu, ko varat, lai apmierinātu viņa vēlmes.
- Kas ir viņa labākajās interesēs? Vai bērns piekrīt jūsu vērtējumam? Vai jūs varat pārrunāt visus pārrunājumus?

3. PAKĀPE: ATVIEGLOJOT PĀRCELŠANOS

” Bērna ievietošana alternatīvajā aprūpē jāveic ar vislielāko uzmanību un bērnam draudzīgā veidā, iesaistot īpaši apmācītus un galvenokārt, neformālus speciālistus.”

ANO Vadlīnijas bērnu alternatīvajai aprūpei – Pamatnostādne 79

DAŽI VĀRDI NO HORVĀTIJAS SOCIĀLĀ DARBINIEKA PIEREDZES:

” Ir ļoti maz bērnu, kas nespēj komunicēt: viņi reaģē uz labu attieksmi un attiecībām. Viņi ir ieinteresēti komunicēt un veidot attiecības, kas balstītas uz uzticēšanos.”

” Pat tad, ja jūs jau zināt, kādu lēmumu pieņemsiet, vēl arvien ir ļoti svarīgi uzdot jautājumus, lai radītu uzticēšanos. Jums ir jāveido emocionālā stabilitāte.”

” Ja mēs gribam, lai bērni ir mūsu pusē, mums ir jābūt uzticamiem.”

■ Pēc tam, kad lēmums pārvietot bērnu būs pieņemts, būs grūts pārejas periods: bērniem gandrīz noteikti būs daudz jautājumu, šaubu un bažu. Viņi var nepieņemt jūsu pieņemtajam gala lēmumam.

- Ja jūs būsiat izveidojuši labas attiecības, tas palīdzēs gan jums, gan bērnam. Ja viņi jutīs, ka jūs esat atklāti ar viņiem un ticēs, ka jums var uzticēties, būs lielāka iespēja, ka viņi atklāti runās ar jums.
- Tiklīdz jums ir skaidra sava nostāja, pārliecinieties, ka jūs precīzi pastāstāt bērnam, ko gaidīt. Ja lēmums vēl nav pieņemts, dariet bērnam to zināmu – un dodiet viņam priekšstatu, kad lēmums varētu tikt pieņemts.
- Ir ļoti svarīgi, ka bērns zina, ko no jums gaidīt, īpaši, ja rodas bažas par kontaktiem nākotnē.
- Iedrošiniet bērnu izpaust jebkādas nopietnas vēlmes vai bažas: ļaujiet viņam saprast, ka nekad nav par vēlu ņemt tās vērā lēmuma pieņemšanas procesā.
- Sniedziet bērnam pārliecību, ka jūs sazināsit ar bērnu – pat tad, ja viņu pārvietos tālu no jūsu atrašanās vietas. Pārliecinieties, ka bērns zina, kā sazināties ar jums, un iedrošiniet to darīt, kad vien viņš vēlas.
- Izveidojiet sarakstu ar lietām, par kurām ir jārunā, un padomājiet par dažādiem stāstiem, ko jūs varat pastāstīt, vai metodēm, ko jūs varat izmantot gadījumā, ja komunikācija ir apgrūtināta.

UZTICĪBAS IEGŪŠANA

■ Bērnam var būt grūti atvērties kādam no „ārpusēs”, un grūti veidot uzticēšanos, kas nepieciešama, lai bērns sazinoties paustu savas patiesās sajūtas un vēlmes. Jums var būt jāizmēģina dažādas metodes, lai redzētu, uz ko bērns reaģē vislabāk.

■ Uzticēšanās iekļauj arī bērna privātuma aizsardzību. Ja bērns jums uztic kaut ko privātu, par ko jūs esat pārliecināts, ka tas jādara zināms citiem speciālistiem, izskaidrojiet to bērnam un pārlieciniet viņu, ka to uzzinās tikai tie, kam tas jāzina.

” [Bērnam un jauniešiem ir] tiesības uz privāto dzīvi, tostarp tiesības uz saskarsmi ar personām, kurām bērns uzticas, un uz piekļuvi kompetentai iestādei, lai saņemtu konfidenciālu konsultāciju par savām tiesībām.”

Ministru komitejas ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec (2005) 5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs

■ Uzticēšanās radīšana var prasīt laiku – bet pieliktās pūles ir tā vērtas.

VĒLMES UN VAJADZĪBAS, PAR KO JĀRUNĀ

NOMAINIET VIDI

UZĪMĒJIET ZĪMĒJUMU

Vai tev ir kādas īpašas **VĒLMES** vai **VAJADZĪBAS**?

PASTĀSTIET STĀSTU

Zini, tad, kad es gāju skolā, es baidījies no zinātnes nodarbībām. Tās mani darīja tik nervozu, ka man pirms stundas bieži vien sāpēja vēders. Man nepatika skolotājs, un viņam nepatiku es. Mēs vienmēr viens otru aizvainojām.

Justies labāk man palīdzēja došanās uz mūzikas klasi, kad šīs stundas bija beigušās, un tas, ka es varēju izbungot ārā visas savas dusmas! Es nezinu, ko es būtu darījusi, ja man nebūtu iespējas bungot.

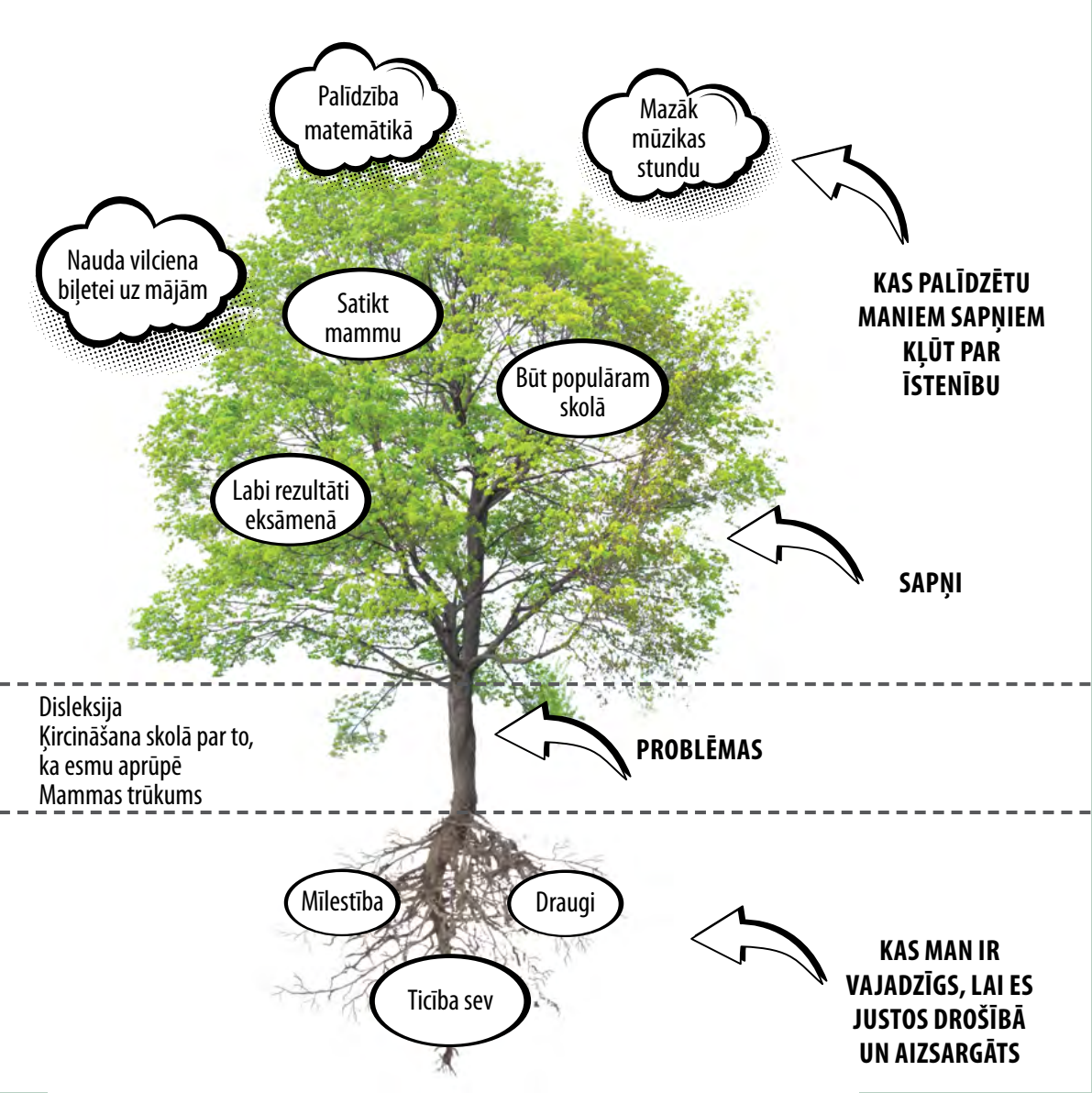
Vai ir kaut kas, kas tev palīdz, kad tu jūties dusmīga vai sarūgtināta? Vai ir kaut kas, ko tu gribētu izmēģināt, ja tev būtu tāda iespēja?

4. PAKĀPE
APRŪPES PLĀNS

■ Labam aprūpes plānam jābūt „dzīvam dokumentam”! Bērna vajadzības mainīsies laikā, kamēr viņš būs ar jums, un plāns attiecīgi ir jāmaina. Jūs varētu izmantot diagrammu kā vienu no iespējām, lai izpētītu jomas, kurās bērns vēlas atbalstu, aizsardzību vai palīdzību.

■ Citu bērnu aprūpes speciālistu iesaiste, izstrādājot aprūpes plānu un izmantojot starpdisciplināru pieeju, arī ir izdevīga gan jums, gan bērnam! Ir ļoti svarīgi veikt regulāru aprūpes plāna pārskatu – vismaz vienu reizi trīs mēnešos.

” Jāizstrādā tāds aprūpes plāns, kura pamatā ir gan bērna dotību un spēju attīstība, gan cieņa pret viņa autonomiju, gan arī saskarsmes uzturēšana ar ārpasauli un sagatavošana dzīvei ārpus aprūpes iestādes nākotnē.”
Ministru komitejas leteikums dalībvalstīm Nr. Rec (2005) 5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs

PĀRLIECINIETIES,
KA PLĀNOŠANAS PROCESS IETVER:

- ▶ Diskusijas ar bērnu.
- ▶ Diskusijas ar ģimenes locekļiem, skolotājiem un citiem cilvēkiem, kas pazīst bērnu.

Beigās pajautājiēt viņiem, vai viņi piekrīt tām stratēģijām, ko jūs esat ierosinājuši, vai kaut ko nav nepieciešams pievienot vai grozīt.

PĀRLIECINIETIES,
KA PLĀNĀ ESAT IEKĻĀVUŠI:

Drošības un aizsardzības mērķus

- ▶ Vai ir kādi īpaši iemesli draudiem vai bažām? Kā tie tiks uzraudzīti un risināti?

Attīstības mērķus

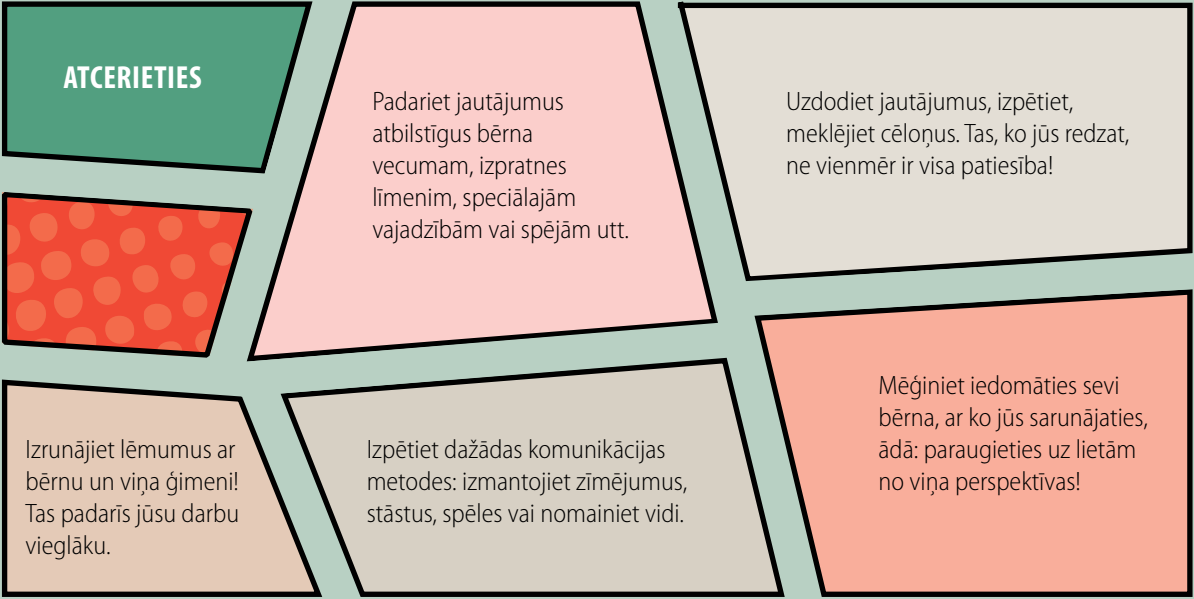
- ▶ Stiprās puses un spējas, kas jāattīsta, un kā tas tiks panākts.
- ▶ Lietas, kas bērnam šķiet grūtas, ieskaitot akadēmiskās, sociālās un psiholoģiskās grūtības. Kā tās tiks risinātas?

Uz ko bērns vēlas likt akcentu?

Līdztiesības mērķus

- ▶ Jebkurš papildu atbalsts, kas bērnam vajadzīgs sakarā ar valodas, kultūras, veselības, invaliditātes vai jebkādiem citiem faktoriem. Jautājiēt bērnam, vai ir kaut kas, ko viņi vēlas īpaši izcelt.

Atzīmējiēt nākamo reizi, kad plāns ir jāpārskata – ja vien nenotiek kādas būtiskas izmaiņas.

4. sadaļa

Aprūpes posms

BALSTĪTS BĒRNU TIESĪBĀS

KAS IR BĒRNU TIESĪBU PIEEJA?

■ Bērnu tiesību pieeja aplūko gan procesu, gan mērķi – kur jūs ejat, un kā jūs tur nokļūsi.

- Bērnu tiesību pieeja nodrošina, ka visas bērnu tiesības tiek pienācīgi ievērotas un aizsargātas.
- Tā nodrošina, ka tiek piemēroti ANO BTK pamatprincipi.

■ Jūs varat atrast sarakstu ar bērnu pamattiesībām tabulā 16. lpp.: kādas tiesības ir bērniem? Pamatprincipu sarakstu jūs varat atrast diagrammā 24. lpp.: lēmumu un darbību ātrais kontrolesaraksts.

■ Šī sadaļa aplūko bērnu tiesībās balstītu pieeju praksē dažādās jomās, kurās var rasties jautājumi vai grūtības.

■ Ja rodas šaubas, pamēģiniet vienkāršu, īsu testu:

- Iedomājieties sevi bērna ādā!
- Kādu aprūpi jūs vēlētos, ja jūs būtu bērns alternatīvajā aprūpē?
- Ko bērnu tiesības nozīmē jums?

■ Bērni un jaunieši domā tā...

Cieņa

“Cieniet bērnu un jaunietai kā cilvēku, nevis kā produktu, kas jums jāražo”

Aizsardzība

“Bērniem ir vajākas pozīcijas sabiedrībā, un bērnu tiesības piedāvā viņiem aizsardzību. Bet tās piedāvā aizsardzību tikai tad, ja... ir kāds, kas viņus var atbalstīt, kad viņu tiesības tiek aizskartas”

Vienlīdzība

“Bērnu tiesības ir tiesības, kas, tās izmantojot, ļauj bērniem būt vienlīdzīgiem ar pieaugušajiem”

Uzklausīšana

Uzklausiet bērnus un jauniešus un tikai tad pieņemiet lēmumus

” Sociālajam darbiniekam ir pienākums uz klausīt bērnu; tas ir viņa darbs uz klausīt, cienīt un palīdzēt bērnam.”

Sociālais darbinieks, Horvātija

CIEŅA: PERSONA NAV PRODUKTS

Daži cilvēki dabiski iemanto cieņu – iespējams tāpēc, ka viņi smagi strādā, ir taktiski, ar labiem sasniegumiem sportā vai mācībās, vai dažu citu iemeslu dēļ. Dažiem šis process ir lēnāks, tāpēc ka viņu stiprās puses ir paslēptas aiz ārienes.

Pret visiem bērniem un jauniešiem jāizturas ar respektu un cieņu, un visiem ir tiesības uz cieņu, jo tā ir būtiska daļa, lai sajostos kā cilvēciska būtne. Bez cieņas bērnam attīstās zema pašapziņa, un viņi bieži kļūst agresīvi un nekomunikatīvi. Viņi var nonākt pašizolācijā, lai sevi pasargātu.

” Labākā mana darba daļa ir gandarījuma sajūta, kad esmu palīdzējis bērnam vai jauniešim pārvarēt problēmas.”

Sociālais darbinieks, Horvātija

Kādas būtu jūsu sajūtas – un kā jūs reaģētu – ja jums liktos, ka jūsu prasmes vai personība netiek respektēta?

Ja mēs nesaņemam respektu...

- Mēs nevaram aizsargāt bērnu no viņa paša vai no citiem.
- Mēs nevaram viņiem palīdzēt attīstīt un īstenot viņu potenciālu.
- Mēs nevaram sagaidīt viņu līdzdalību aktīvā un atbildīgā veidā.
- Mēs nevaram gaidīt, lai mūs respektētu!

Bērns, kas nejūtas cienīts, ir bērns, kas jūtas viens uz pasaules, atšķirīgs no citiem un nemīlēts. Šādam bērnam varētu būt grūtāk tikt galā nekā citiem, un ir maz ticams, ka viņš parādīs savu patieso vērtību sabiedrībai.

Mēs neievērojam bērna labākās intereses, ja mēs neticam viņam, neiedrošinām viņu tajā, kur viņš ir stiprāks, neuzslavējam un neatbalstām viņa centienus, kas balstīti uz maziem uzlabojumiem, un neparādām, ka viņš ir novērtēts un cienīts.

Daži sociālo darbinieku padomi:

” Bija 3 gadus vecs bērns, kuru bija ļoti grūti kontrolēt, un viņš sāka kļūt citiem bērniem. Ar viņu nevarēja sazināties, un mēs domājām, ka tā varētu būt problēma. Mēs palīdzējām viņam izteikt savas jūtas, un drīz vien košana mitējās.”

” Ja bērni nevar izpausties, izmantojot vārdus, es izmantoju zīmējumus, lai palīdzētu viņiem runāt par savām jūtām.”

” Ir svarīgi novērtēt bērnus un jauniešus, lai veidotu viņu uzticēšanos. Es cenšos uzsvērt, ka viņi ir labi, un tad iedziļināties problēmās. Slavēt ir svarīgi. Pārāk daudz kritizēt nav efektīvi.”

” Meitene bija mēģinājusi izdarīt pašnāvību. Es lūdzu viņai pierakstīt, kas darīja viņai sāpes, lai kad tas arī būtu noticis, un tā viņa sāka rakstīt dienasgrāmatu. Viņa deva to lasīt savai sociālajai darbiniecei, jo tai uzticējās. Viņai patika rakstīt dienasgrāmatu un rakstīt par savām emocijām, pat ja tas atsauc atmiņā grūtus laikus, kad viņa bija ļoti jauna.”

KO TAS NOZĪMĒ
JŪSU DARBĀ

Atcerieties, ka bērniem, ar ko jūs strādājat, iespējams, ir zems pašvērtējums. Atvēliet laiku, lai parādītu, ka viņu aprūpes vietā viņi tiek novērtēti un cienīti.
Komunicējiet un veidojiet attiecības ar bērniem. Labākais veids, kā atrast bērna stiprās puses un palīdzēt tās attīstīt, ir ticēt viņam.
Ieskatieties zem ārienes. Mēģiniet saskatīt, kāpēc bērns uzvedas noteiktā veidā, kādas ir viņa intereses, kas varētu izcelt labo viņā.
Uzslavējiet mazus uzlabojumus. Parādiet bērnam, ka jūs redzat viņa pūles, un spēku, ko viņš ir pielicis, lai sāktu uzvesties citādi.
Neprasiet pārāk daudz vienā reizē. Veidojiet uzticēšanos, vienojoties par sasniedzamiem uzdevumiem, par ko jūs zināt, ka bērns tos var paveikt.
Ja bērns kļūdās vai jūtas izgāzies, atrodiet kaut ko pozitīvu viņa pūlēs. Kopīgi atrodi cēloni, kāpēc bērns nerasniedza tik daudz, cik vēlējās – un uzstādiet zemākus mērķus, lai viņš var atgūt ticību sev.
Atcerieties, ka jums vienmēr jārespektē bērns. Bērni atrod savu ceļu atšķirīgā veidā – un bērniem, ar ko jūs strādājat, ir daudz smagāka pieredze kā daudziem citiem. Viņi gandrīz noteikti būs nedroši un viņiem būs grūti uzticēties pieaugušajiem. Ticiet viņiem un „nenorakstiet” nevienu

LĪDZTIESĪBA

- Cilvēktiesību līdztiesības ideja nenozīmē, ka visi ir vienādi. Nav divu vienādu bērnu un nav divu vienādu pieaugušo, un pilnīgi noteikti pieaugušie nav tādi paši kā bērni!
 - Cilvēktiesību vai bērnu tiesību līdztiesības izpratne patiesībā ir nediskriminācija.
 - ▶ Tā stāsta, ka cilvēkam nevajadzētu būt neizdevīgā pozīcijā īpašību dēļ, kam nav būtiskas nozīmes konkrētā situācijā (piemēram, dzimums, etniskā vai rases piederība, reliģija vai ticība, invaliditāte, seksuālā orientācija, dzimuma identitāte).
 - ▶ Tā stāsta, ka katrs bērns ir individualitāte. Neraugoties uz bērna konkrētām īpašībām vai spējām, viņiem ir vienādas tiesības un vienādas iespējas.
 - Līdztiesība vai nediskriminācija ir viens no ANO BTK pamatprincipiem.
 - ” [Dalībvalstis] veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu bērna aizsardzību pret visām diskriminācijas vai soda formām, kas pamatotas uz bērna, bērna vecāku, likumīgo aizbildņu vai citu ģimenes locekļu statusu, darbību, paustajiem uzskatiem vai pārliecību.”
- ANO BTK, 2. pants

KO TAS NOZĪMĒ
JŪSU DARBĀ

NEDISKRIMINĀCIJA

- Nediskriminācija nozīmē, ka jums nevajadzētu izdarīt nekādus pieņēmumus par bērnu, balstoties uz viņa ādas krāsu, fizisko invaliditāti, etnisko piederību, reliģisko ticību, valodas spējām, draugu loku, pagātnes vēsturi... vai kāda cita iemesla dēļ!
- Nekādu pieņēmumu!
- ” Ivanam bija mācīšanās traucējumi. Viņš nebija spējīgs patstāvīgi lietot datoru – un viņš vienalga to negribēja darīt.”
 - ▶ Nediskriminācijas principu ievērošana nozīmē, ka mēs nedrīkstētu izturēties pret bērniem atšķirīgi kaut kādu savu pieņēmumu dēļ.
- Nepieņemiet lēmumus, balstoties uz saviem pieņēmumiem!

- ” Jasna ir no kļaidoņu ģimenes. Viņas ģimene, iespējams, jau atkal ir pārcēlusies. Nav nekādas jēgas mēģināt ar viņiem sazināties!”
 - ▶ Nediskriminācija nozīmē, ka tad, kad bērnam vai jauniešiem ir nepieciešams īpašs vai atšķirīgas formas atbalsts, lai apmierinātu viņa vajadzības un sniegtu viņam tādas pašas iespējas un izdevības kā citiem bērniem vai jauniešiem, mums jādara viss iespējama, lai šo atbalstu piedāvātu.
- Sniedziet papildu atbalstu un rūpes bērniem, kam ir īpašas vajadzības!
- ” Afshans ir bēglis no Afganistānas. Viņš ne visai labi saprot krievu valodu, tāpēc mēs nodrošinām viņam valodas atbalstu, lai viņš varētu mācīties skolā.”
 - Atcerieties, ka ļoti bieži attiecības starp sociālās aprūpes speciālistu un bērnu ir nevienlīdzīgas, kas ir svarīgs iemesls, lai mēs nodrošinātu bērnu un jauniešu tiesības visā aprūpes procesā. Statusa nevienlīdzība nekad nedrīkstētu radīt pilnīgu nevienlīdzību.

■ Vai tu vari iedomāties kādu gadījumu, kad esi izdarījis līdzīgus pieņēmumus? Padomā par savu pārliecību attiecībā uz:

- ▶ bēgļiem un pārvietotajām personām;
- ▶ svešvalodas lietotājiem;
- ▶ bērniem ar mācību traucējumiem;
- ▶ bērniem ar īpašu reliģisko pārliecību;
- ▶ zēnu un meiteņu vajadzībām un izvēlēm;
- ▶ kultūras un etnisko identitāti;
- ▶ dzimumu un seksuālo orientāciju.

DISKRIMINĀCIJAS IZAICINĀJUMI

” Annai ir fiziskā invaliditāte, tāpēc viņa varētu nevēlēties piedalīties mūsu sporta aktivitātēs. Viņa varētu zīmēt, kamēr notiek sporta stundas.”

■ Ko tad, ja...

” Šajā semestrī tā ir peldēšana... un Annas invaliditāte nenožīmē, ka viņa nevarētu peldēt! Iespējams, ka šī ir aktivitāte, kurā viņai ir panākumi.”

■ Neveidojiet pieņēmumus, ko bērni (ar invaliditāti) var vai nevar izdarīt!

” Anna grib būt kopā ar citiem bērniem un nevēlas, ka pret viņu izturas atšķirīgi. Iespējams, ir citi veidi, kā viņu var iesaistīt – piemēram, viņa var būt tiesnesis futbola spēlē.”

■ Mēģiniet iesaistīt bērnus, kuri ir „dažādi” – pat ja tas nozīmē radīt dažādas lomas.

” Annai nepatīk zīmēšana un viņa dod priekšroku lasīšanai vai kāda mūzikas instrumenta spēlēšanai.”

■ Ja atšķirīga aktivitāte ir būtiska, JAUTĀJIET bērnam, ko viņš vēlētos darīt.

” Anna gribētu nodarboties ar kāda veida fizisko aktivitāti, un lieliski spēj to darīt. Iespējams, ka kopienā ir vēl citi bērni ar invaliditāti un jūs varētu palīdzēt organizēt „paraolimpiskās” sporta aktivitātes.”

■ Atcerieties, ka katram bērnam nepieciešams atbalsts, un viņam ir tiesības uz to.

KLAUSĪŠANĀS BĒRNOS: JAUNIEŠU, KAS DZĪVO ALTERNATĪVAJĀ APRŪPĒ, KOMENTĀRI

Dzirdēšana un klausīšanās ir atšķirīgas lietas

” Man bija dažas sūdzības, bet neviens neklausījās vai neņēma manas sūdzības nopietni.”

” Es gribēju strādāt, un man ieteica darbu, ko es būtu spējīgs darīt. Viņi neņēma manu ierosinājumu nopietni un atrada man darbu, ko es nepratu darīt. Mans ierosinājums un viedoklis netika ņemti vērā.”

” Bija laiks, kad manas idejas vai viedoklis, ko es paudu, tika noraidīts, nedodot

nekādus paskaidrojumus.”

■ Vai jums kādreiz ir bijusi sajūta, ka jūs runājat, bet jūsu ziņa netiek sadzirdēta?

■ Efektīva klausīšanās bērnos un jauniešos ir būtiski svarīga, gan lai risinātu viņu vajadzības, cerības un bailes, gan lai ļautu viņiem līdzdarboties patiesā veidā. Bērns zaudēs interesi līdzdarboties – un vārdiem šeit būs maza nozīme – ja viņš jutīs, ka netiek sadzirdēts un ņemts vērā.

■ Klausīties ne vienmēr ir viegli! Tas prasa koncentrēšanos, prasa uztvert vairāk, nekā var saklausīt ar ausīm, nepieciešams atvērts prāts, jutīgums pret zemtekstā izteiktām sajūtām, vajadzībām vai ziņu – un pacietība. Nākamajās divās lapās ilustrēts, kā mēs varam nesadzirdēt bērnu. Jūs varat arī gribēt ieskatīties 54. lpp. (Aprūpes atstāšana), kas parāda, kā mēs varam virzīties tālāk, klausoties bērnam un sākot ņemt viņa viedokli nopietni! Tas ir ļoti svarīgi patiesai līdzdalībai.

■ Ieskatieties nākamajos piemēros, kas parāda veidus, kā neklausīties.

” [Jāatzīst to bērnu īpašās tiesības, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs:] tiesības regulāri sazināties ar bērna ģimeni un citiem bērnam svarīgiem cilvēkiem; šādu saskarsmi var ierobežot vai nepieļaut vienīgi tad, ja tas vajadzīgs bērna interesēs.”

Ministru komitejas ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec (2005) 5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs

AIZSARDZĪBA UN ATBALSTS

” Ko darīt, ja sociālais darbinieks saka, ka viņi pieņem lēmumus mūsu vārdā tāpēc, ka viņi baidās, ka mēs izdarīsim nopietnu kļūdu?”

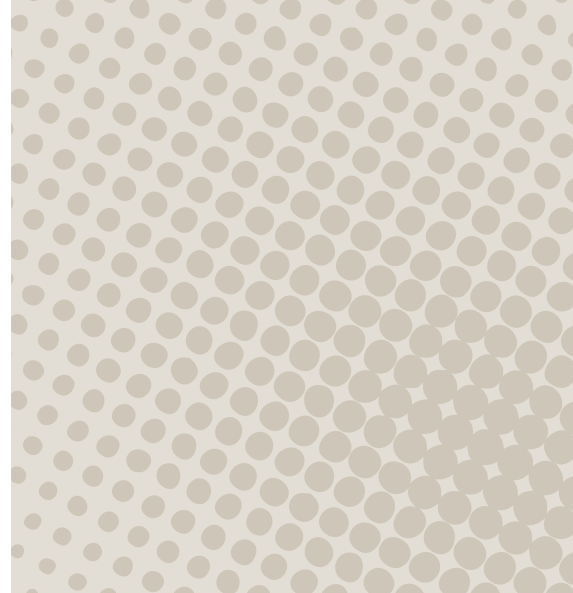
KO SAKA JAUNIEŠI

- ▶ „Pieaugušie domā, ka viņiem vienmēr ir taisnība. Tas ietekmē bērnu uzticību saviem lēmumiem. Tā vietā viņiem vajadzētu celt mūsu uzticēšanos.”
- ▶ “Uzticēšanās ir strīdīgs jautājums: mums vajadzētu uzticēt pieņemt lēmumus, kas skar mūs pašus.”
- ▶ “Mēs mācāmies no savām kļūdām!”

■ Bērnu tiesību aizsardzība ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem aprūpē tiem, kas ir atbildīgi par bērniem – un varbūt tas ir vienīgais pamatojums, lai izņemtu bērnu no viņa ģimenes vides. Bet bērnu aizsardzības nodrošināšana aprūpē bieži ietver smagus lēmumus konflikta ar citām pamattiesībām dēļ.

■ Īpaši nepieciešamība nodrošināt bērna drošību un dzīvību dažkārt var nonākt konfliktā ar vajadzību iesaistīt bērnus lēmumu, kas attiecas uz viņiem, pieņemšanā un viņu viedokļa respektēšanā. Tradicionālā pieeja, iespējams, dod priekšroku pieaugušā drošības un dzīvības uztverei. Ja pastāv reāls risks bērnam, tad bērnu tiesību pieeja varētu uzskatīt tāpat. Jautājuma būtība ir darbošanās bērna labākajās interesēs!

■ Bet daudzos gadījumos dažādu ļoti svarīgu tiesību sabalansēšana var būt delikāts jautājums, un risinājums ne vienmēr ir acīmredzams.

DROŠĪBAS UN BĒRNA VIEDOKĻA LĪDZVAROŠANA

SOCIĀLIE DARBINIEKI STĀSTA

” 16 gadus vecai meitenei bija attiecības ar 36 gadus vecu vīrieti. Ikviens mēģināja viņu pārliecināt, ka tas nenāk viņai par labu, bet neko nevarēja izdarīt. Labākais risinājums bija mēģināt uzturēt attiecības ar meiteni.

Tagad meitenei ir 19 gadi, un viņa vairs nav kopā ar šo vīrieti. Viņa ir ļoti uzmanīga pret savu veselību: attiecību uzturēšana viņai bija laba skola, kā izsargāties no grūtniecības riska.

Mums jāuztur attiecības ar bērnu par katru cenu, pat tad, ja mēs ne vienmēr piekrītam viņa izvēlei. Bērniem jāveidojas atbildīgiem, un mums jāsniedz viņiem atbalsts atbilstīgi viņu vecumam un briedumam.”

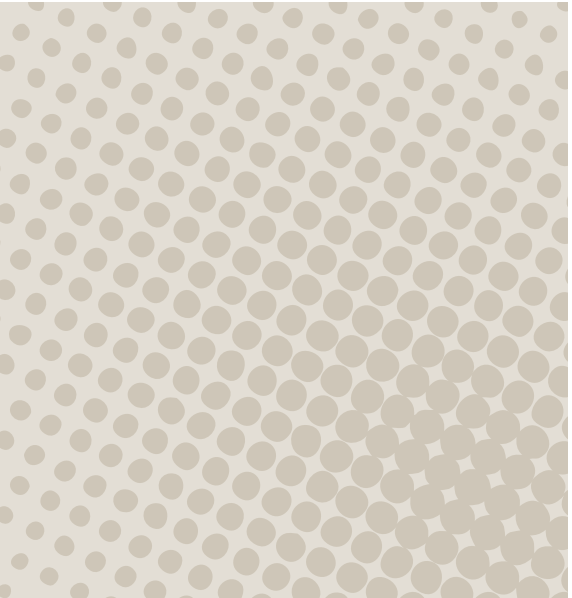
- ▶ Dažreiz bērnam var būt labāks skatījums uz konkrētajā lēmumā ietverto risku vai briesmām: bērna lēmums faktiski var būt pareizais.
- ▶ Kad potenciālās briesmas vai briesmu risks nav pārāk liels, nepieciešamība bērnam un jauniešiem uzņemties atbildību par risku – un par savas darbības sekām – var būt svarīgāka nekā mēģinājums viņus kontrolēt. Daudz būs atkarīgs no bērna vecuma un brieduma, bet visiem bērniem ir jāiemācās kļūdīties un labot savas kļūdas. Jūs varat viņiem tajā palīdzēt.
- ▶ Bērna vai jaunieša piespiešana darīt kaut ko, ko viņi negrib, var radīt slepenu pretestību pret jūsu kārtību. Tas radīt papildu riskus.
- ▶ Darbošanās pret bērna vai jaunieša vēlmēm vai viņu viedokļa ignorēšana var novest pie tā, ka viņi pārtrauks jums uzticēties – un tas var radīt nopietnas sekas bērna drošībai un attīstībai citās jomās.

KO TAS NOZĪMĒ
JŪSU DARBĀ

- ▶ Mēģiniet pieņemt šādus lēmumus ar atvērtu prātu: uzmanīgi uzklausiet bērnu un lēmumu pieņemiet tikai pēc viņa viedokļa uzklausišanas.
- ▶ Katru grūtu lēmumu izrunājiet ar bērnu un brīdiniet viņu par iespējamām briesmām. Ja briesmas ir reālas, ir lielāka iespēja, ka bērns piekritīs jūsu lēmumam vai vismaz izpildīs to.
- ▶ Kad iespējams, iesaistiet citus, lai lēmumu izskata no dažādām perspektīvām un lai citi cilvēki ir gatavi atbalstīt bērnu, ja tas nepieciešams. Bērna ģimene, skolotāji vai citi pieaugušie, kam bērns uzticas, var palīdzēt dažu lēmumu pieņemšanā.
- ▶ Ja jūs nevarat atturēt bērnu no tādām darbībām, kas, jūsuprāt, nav saprātīgas, dariet zināmu savu viedokli, bet dariet zināmu bērnam, ka jūs viņu jebkurā gadījumā atbalstīsiet. Pārlicinieties, ka jūs sniegsiet šādu atbalstu, kad kaut kas notiek nepareizi.
- ▶ Ja jūs patiešām uzskatāt, ka ir nepieciešams ignorēt bērna viedokli, lai aizsargātu viņa labākās intereses, mēģiniet izskaidrot, kāpēc jūs tā darāt. Jūsu darbības skaidrojums palīdzēs saglabāt uzticēšanās pilnas attiecības starp jums un bērnu.

ATCERĪETIES!

■ Pozitīvu rezultātu un izturības attīstība bērniem un jauniešiem, kas dzīvo alternatīvajā aprūpē, prasa dažādu faktoru kombināciju. Ievērojams aizsargājošs faktors, kam ir izšķiroša nozīme pozitīvu rezultātu un izturības attīstībā, ir kvalitatīvas personīgās attiecības aprūpes posmā ar vismaz vienu pieaugušo.

5. sadaļa

Aprūpes atstāšana

ČETRAS SVARĪGĀKĀS
TIESĪBU KATEGORIJAS

- **Tiesības uz dzīvību:** jāapmierina bērna vai jaunieša uztura un veselības aizsardzības pamatvajadzības.
- **Tiesības uz attīstību:** izglītībai un aprūpei, ko saņem bērns, jānodrošina pamata sagatavotība galvenajās jomās un jāattīsta viņa īpašās spējas.
- **Tiesības uz aizsardzību:** visā aprūpes laikā bērns jāaizsargā pret vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu.
- **Tiesības uz līdzdalību:** bērns ir pieradis, ka ar viņu apspriežas un viņam ir noteikta atbildība: viņš ir pārliecināts, ka viņa viedoklis un ieteikumi ir derīgi un vērtīgi.
- Pieejai, kas izturas pret bērnu un jauniešu kā pret personību, kas ir bijusi cieņpilna pret viņa īpašajām cerībām, vajadzībām un spējām, vajadzētu radīt zināmu fizisko un psiholoģisko drošību, kas būs ļoti noderīga viņa turpmākajā dzīvē.

PROCESA
PLĀNOŠANA

- Jaunieša sagatavošana aprūpes atstāšanai un ieiešanai patstāvīgā dzīvē ir tas, kam būtu jā sākas gan drīz no brīža, kad bērns tiek ievietots aprūpē. Aprūpes atstāšana var būt satraucošas izredzes jaunietim, un laiks līdz tam var būt jautājumu un bažu pilns. Viņi var vēlēties drošības sajūtu un skaidrību par tādiem jautājumiem kā, piemēram, kur viņi dzīvos, vai viņiem būs atbalsts un vai viņiem saglabāsies kontakts ar viņu aprūpētāju vai sociālo darbinieku.
- Bērnu tiesību pieeja visā aprūpes laikā nodrošina efektīvu pamatu pieaugušo dzīvei, ja tas ticis darīts pareizi.

ĪPAŠĀS VAJADZĪBAS APRŪPES ATSTĀŠANAS POSMĀ

■ Kad jauniešs tuvojas brīdim, kad būs jāatstāj aprūpe, viņš jāmudina pieņemt viņa paša lēmumus un uzņemties atbildību par savu rīcību. Atbalstam no tiem, kas nodrošinājuši aprūpi, nevajadzētu samazināties, bet varētu mainīties tā raksturs. Jauniešs vēl arvien ir „bērns”, viņam vēl arvien būs nepieciešami padomi un pārliecība, ka viņš varēs vērsties pie tiem, kam uzticas, pat tad, kad būs sasniedzis lielāku neatkarību.

”Īpaši centieni būtu jāvelta tam, lai katram bērnam, kad vien iespējams, būtu īpašs cilvēks, kas atvieglotu viņa neatkarību, atstājot aprūpi.”

ANO Vadlīnijas bērnu alternatīvajai aprūpei – Pamatnostādne 132

INFORMĀCIJAS UN DARBĪBU KONTROLSARAKSTS

■ Laikā, kad jauniešs gatavojas atstāt aprūpes sistēmu, būtu noderīgi pārrunāt tālāk dotos jautājumus. Viņam nepieciešams justies drošam par katru punktu. Jūs varat viņam iedot arī pēcaprūpes plāna veidlapas kopiju no bukleta „**Uzzini savas tiesības!**” 30. lpp.

”Es esmu uztraucies par aprūpes atstāšanu. No otras puses, es ar nepacietību gaidu iespēju pieņemt pašam savus lēmumus.”
Aprūpes atstājējs, Somija

LIETAS, KAS JĀIZDARA...

- Pārliecinieties, ka jauniešs zina, ko viņš gatavojas darīt tālāk.
- Pārliecinieties, ka viņam ir droša dzīves vieta.
- Pārliecinieties, ka viņi zina, ko ir tiesīgi darīt pēc aprūpes atstāšanas.
- Pārliecinieties, ka viņiem ir nepieciešamā informācija par piekļuvi šīm tiesībām.
- Pārliecinieties, ka viņiem ir patstāvīgai dzīvei nepieciešamās pamatprasmes – kā gatavot, kā veidot savu budžetu, kā aizpildīt veidlapas, kā sadarboties ar komunālo pakalpojumu nodrošinātājiem.
- Pārliecinieties, kas viņi zina, ar ko varēs kontaktēties, kad būs nepieciešams padoms vai palīdzība, un ka viņiem ir šī cilvēka kontaktainformācija.
- Pārliecinieties, ka viņi zina, ka var sazināties ar jums!
- Pārliecinieties, ka viņi zina, ka nezaudē savas tiesības, atstājot aprūpi: pat ja viņi jau ir sasnieguši 18 gadu vecumu, viņiem vēl arvien ir cilvēktiesības.

APRŪPES ATSTĀŠANA PLĀNA IZSTRĀDES PAMATPUNKTI

■ Izstrādājot aprūpes atstāšanas plānu, ir vairāki svarīgi elementi, kas jums jāpatur prātā. Paturot šos elementus redzeslokā, tie ne tikai palīdz darbā ar jauniešu, bet arī nodrošina, ka viņš ir sagatavots patstāvīgai dzīvei. Aprūpes atstāšanas plāna pārskatīšana būtu jāveic regulāri, un tam būtu jāatspoguļo jaunieša vajadzības.

■ Bērnam, kas atstāj aprūpi, būtu jāveic viņa vajadzību izvērtējums un jāsniedz atbilstīgs pēcaprūpes atbalsts saskaņā ar mērķi nodrošināt reintegrāciju bērna ģimenē un sabiedrībā (skatīt Ministru komitejas lēmumu dalībvalstīm Nr. Rec (2005) 5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs).

LĪDZDALĪBA

■ Jaunieša iesaistīšana visos aprūpes atstāšanas procesa posmos ir viņa panākumu būtiska daļa. Jaunietim ir jāzina, kas notiek, un jābūt aktīvi iesaistītam visu laiku. Aprūpes atstāšanas plāna īpašumtiesību piešķiršana jaunietim ir viņa panākumu atslēga. Līdzdalībai vienmēr jābūt patiesai, jēgpilnai, jauniešiem draudzīgai un atbilstīgai viņu vecumam. Jaunieši, kas atstāj aprūpi, aprūpes speciālistiem vienmēr būtu jāuzskata par ekspertiem viņu vajadzību izvērtēšanā realitātē.

DZĪVES APSTĀKĻI

■ Droša, labiekārtota un par pieejamām cenām mājokļa nodrošināšana ir nozīmīga aprūpes atstāšanas plāna daļa. Mājoklis būtu jāmeklē saskaņā ar jaunieša vajadzībām: piemēram, vai tas ir netālu no viņa skolas, draugiem un ģimenes? Vai tas ir droša apvidū? Vai ir pārbaudīti tā strukturālie bojājumi? Vai tam ir droša pamata ērtību apgāde, tādu kā apkure, ūdens, elektrība vai gāze?

IZGLĪTĪBA

■ Izglītība ir svarīgs neatkarības stūrakmens. Iespēju nodrošināšana pilnvērtīgi iesaistīties izglītības ieguvē ir svarīga viņu nākotnes attīstībai un neatkarīgai dzīvei. Jums jārunā ar jauniešiem par viņu nākotnes vēlmēm un par to, kāds atbalsts viņiem būs nepieciešams, lai sasniegtu savus mērķus. Lai izvairītos no tā, ka jaunieši atstāj skolu, jums būtu pēc iespējas ātrāk jācenšas identificēt, kādas mācību vai sociālās problēmas viņus varētu gaidīt, un sniegt virkni pakalpojumu, lai novērstu izglītības pārtraukšanu. Jaunietim, kas pametis izglītības apguvi, vienmēr jāsniedz atbalsts, kad viņš izlemj atgriezties.

NODARBINĀTĪBA

■ Lai gan darba atrašana jaunietim nav jūsu pienākums, jums viņi būtu jāatbalsta visos iespējamajos veidos. Kā daļu no šī procesa jūs varat nodrošināt, ka viņš prot uzrakstīt CV vai pavadīt viņu uz nodarbinātības aģentūru vai uz darba intervijām.

VESELĪBA
UN LABKLĀJĪBA

Aprūpes atstāšana jauniešiem var būt aizraujošs un nemierīgs laiks. Jums jānodrošina, ka viņi var droši jums uzticēties un runāt par savām raizēm, ja tādas rodas. Ir vitāli svarīgi, lai jūs izturētos pret jaunieša problēmām ar vislielāko cieņu un privātumu. Jautājumi, kas attiecas uz jaunieša veselību un labklājību, vienmēr jāiekļauj viņu plānā.

INFORMĀCIJA

Jauniešiem, kas atstāj aprūpi, ir jābūt visai informācijai par savā apkaimē pieejamajiem pakalpojumiem, tādiem kā mājokļa, veselības, sociālās drošības u.c. Jaunietim jāapzinās savas sociālās tiesības un jāpiekļūst pakalpojumiem, kas var nodrošināt, ka viņa tiesības tiek ievērotas.

Jūs varat izmantot tālāk sniegto kontrolsarakstu kā atsauces materiālu, lai nodrošinātu, ka aprūpes atstāšanas plāns ir praktisks, reāls un ietver jaunieša līdzdalību.

KONTROLSARAKSTS -
APRŪPES ATSTĀŠANAS
PLĀNA PAMATKOMPONENTI

Kontrolsaraksts – Aprūpes atstāšanas plāna pamatkomponenti	
Praktisks	Vai aprūpes atstāšanas plānā ir praktiskie elementi un vai ir izcelta praktisko uzdevumu, kas ir svarīgi patstāvīgai dzīvei, veikšanas nepieciešamība?
Līdzdalība	Vai jaunietis ir iesaistīts katrā plāna aspektā? Vai viņš ir līdzvērtīgs partneris plānošanas procesā?
Sasniedzams	Vai plāna mērķi jaunietim ir sasniedzami un vai viņam ir nepieciešamais atbalsts, lai tos sasniegtu?
Iedrošinošs	Vai plāns ir vērsts uz jaunieša stiprajām pusēm un iedrošina viņu uzlabot savus trūkumus?
Ilgtspējīgs	Vai plāns piedāvā jaunietim skaidru ceļu, kā stiprināt savu patstāvīgo dzīvi?

LABU NEATKARĪGAS
DZĪVES PRASMJU
ATTĪSTĪŠANA

Labu neatkarīgas dzīves prasmju attīstība ir ļoti svarīga, lai uzturētu veiksmīgu pāreju no aprūpes patstāvīgā dzīvē. Jaunietim jājūtas ērti, pieņemot savus lēmumus. Šīs prasmes jaunietim jā māca jau no ievietošanas brīža aprūpē, jo jaunieša panākumi pārejas procesā no aprūpes ir atkarīgi no šīm prasmēm!

Neatkarīgas dzīves prasmes ir saistītas ar aprūpes atstāšanas plānu, un tie abi būtu jāvērtē vienlaikus. Neatkarība varētu nebūt sasniedzama visiem jauniešiem uzreiz. Ir svarīgi, lai mēs neliktu jaunietim kļūdīties, uzstādot neaizsniedzamus un nerealizējamus mērķus. Atbalstošas daļēji neatkarīgas mājvietas nodrošināšana varētu būt labākais risinājums jauniešiem, līdz brīdim, kad viņi ir spējīgi dzīvot pilnīgi patstāvīgi.

Neatkarība ir spēja iet caur dzīvi ar iegūto pieredzi!

Aprūpes atstājējs, Serbija

PADOMĀJIET, KĀ JŪS VARAT RISINĀT JAUNIEŠU VAJADZĪBAS KATRĀ NO ŠĪEM GADĪJUMIEM?

Es gribētu tikt informēta un iesaistīta visu laiku – galu galā tā ir mana dzīve!

Aprūpes atstājēja, Horvātija

Šis kontrolsaraksts nav pilnīgs, bet varētu ietvert:

Mājoklis

- ▶ Zināt savas tiesības kā īrniekam.
- ▶ Zināt un izprast savu īres līgumu.
- ▶ Zināt, ar ko sazināties par mājokļa pabalstu.

Budžeta plānošanas prasmes

- ▶ Saimniecības rēķini (iknedēļas iepirkšanās, ērtību rēķinu maksājumi utt.).
- ▶ Īre (dzīvoklis, māja vai mājas daļa).
- ▶ Transporta izdevumi (došanās uz un no skolas vai darba utt.).

Izglītība

- ▶ Atbalsts, dodoties uz un no skolas vai koledžas.
- ▶ Savas skolas skolotāja pazīšana un pieeja viņam, ja ir problēmas.
- ▶ Sasniedzama izglītības plāna izstrādāšana, lai nodrošinātu, ka jaunietis turpina izglītību.

Nodarbinātība

- ▶ Palīdzība CV rakstīšanā un pieteikuma vēstules sagatavošanā.
- ▶ Zināt savas tiesības kā darba ņēmējam.
- ▶ Palīdzība interviju, darba centru un nodarbinātības aģentūru apmeklēšanā.

Veselība un labklājība

- ▶ Zināt ārsta un zobārsta kontaktinformāciju.
- ▶ Piekļuve tādai personai, kam var uzticēties, kad ir bažas, satraukums vai apjukums.
- ▶ Ja jālieto medikamenti, pārliecināties, ka jaunietis spēj tos lietot un saņemt receptes.

Jaunietim nepieciešama palīdzība, lai sāktu uzturēt savu mājokli. Palīdzības galvenie elementi līdztekus citiem, ir nodrošināt, ka jaunieši zina savas tiesības kā īrnieki, ka viņiem ir praktiskas iemaņas mājokļa uzturēšanā, tādas kā, kur un kad maksāt rēķinus utt.

REKOMENDĀCIJAS
NO JAUNIEŠIEM,
KAS DŽĪVO PASTĀVĪGI

- Jauniešiem nepieciešams:
 - ▶ ekspertu un darbinieku pozitīvs un uzmundrinošs atbalsts;
 - ▶ iedrošinājums un atbalsts turpināt izglītību;
 - ▶ zināšanas, kā izdzīvot reālajā pasaulē;
 - ▶ nodrošinājums ar drošu mājokli;
 - ▶ informācija par viņu tiesībām;
 - ▶ palīdzība iegūt darbu vai prakses vietu;
 - ▶ uzklausīšana, atbalsts un mierinājums.

1. pielikums

Terminu vārdnīca

Alternatīvā aprūpe

Alternatīvā aprūpe ir vienošanās, ko noteikusi vai kam piekritusi administratīvā vai tiesas iestāde. Termins „alternatīvā aprūpe” nozīmē, ka pat tad, ja bērns dzīvo bez vecāku aprūpes, viņam jābūt mājām, kas varētu būt audžuģimene, aprūpes iestāde vai cita veida aprūpe, kas sniedz bērnam stabilitāti, drošību un atbalstu.

Bērna labākās intereses

Pieaugušajiem vajadzētu darīt to, kas ir labākais bērniem. Viņiem vajadzētu pieņemt lēmumus, kam būs vislielākā pozitīvā ietekme bērnu un jauniešu attīstībā. Jāpievērš uzmanība tam, lai tiktu nodrošināta bērnu un jauniešu līdzdalība.

Aprūpētāji

Tie ir pieaugušie, kas nodrošina bērnu un jauniešu aprūpi. Aprūpētāji var būt bioloģiskie vecāki vai, alternatīvās aprūpes gadījumā, speciāli apmācīti pieaugušie, kuru darbu pārrauga un atbalsta citi aprūpes speciālisti. Alternatīvās aprūpes laikā bērna aprūpētājiem jāmainās pēc iespējas mazāk.

Aprūpes plānošanas komanda

Tā iekļauj sociālo darbinieku, izcelsmes ģimenes locekļus un citus speciālistus, kas piedalās lēmumu pieņemšanā par formālo aprūpi vai par bērnu un jauniešu. Šai komandai jāstrādā kopā ar bērnu un jauniešu, kas atrodas aprūpē, par visiem lēmumiem, kas attiecas uz viņu.

Aprūpes plāns

■ Šis plāns parāda, kā Sociālo pakalpojumu sniedzēji var vislabāk rūpēties par bērnu un jaunietai un pārliecināties, ka ikviens, kurš ir atbildīgs par bērna labklājību, zina, kas viņam jādara, lai īstenotu plānu.

Aprūpes pārskatīšana

■ Tā ir periodiska individuālā aprūpes plāna pārskatīšana. Bērns vai jaunietai, aprūpētājs un citi speciālisti satiekas, lai apspriestu izvēles un iespējas, tādas kā iespēju reintegrēties izcelsmes ģimenē, nepieciešamās izmaiņas pašreizējā aprūpes plānā, skolas izvēle utt.

Bērns

■ Bērns ir jebkura persona līdz 18 gadu vecumam. Bērnus, kas sasnieguši 12 gadu vecumu, var saukt par pusaudžiem vai jauniešiem. ANO identificē jauniešus vecumā no 15 līdz 24 gadiem.

Bērna labklājības dienesti /bāriņtiesas/

■ Tās ir vietējās valsts institūcijas, kas ir atbildīgas par bērniem alternatīvajā aprūpē. Tās pārliecinās, ka katram bērnam, kam nepieciešama alternatīvā aprūpe, ir piemērota aprūpes forma, kurā bērns var gūt labumu drošos un ērtos dzīves apstākļos. Tie veic periodiskas pārbaudes, lai pārliecinātos, ka šie nosacījumi tiek ievēroti. Bērnu labklājības dienesti vēlas labāko bērniem un jauniešiem aprūpē. Tie izlemj, kad bērns vai jaunietai var atgriezties savā izcelsmes ģimenē.

Bērns bez vecāku gādības

■ Bērns, kas jebkādu iemeslu dēļ dzīvo bez saviem vecākiem.

Bērnu tiesības

■ Tās ir **bērnu cilvēktiesības** ar īpašu uzmanību speciālai nepilngadīgo aizsardzībai un aprūpei, tostarp viņu tiesības uz bēdrošanos ar abiem **vecākiem, cilvēka identitāti**, kā arī pamatvajadzībām pēc pārtikas, valsts apmaksātas izglītības, veselības aprūpes un bērna vecumam un attīstībai piemērotiem kriminālprocesa likumiem, bērna **civiltiesību** vienlīdzīgu aizsardzību, brīvību no **diskriminācijas**, pamatojoties uz bērna **rasi, dzimumu, seksuālo orientāciju, dzimuma identitāti, nacionāli izcelsmi, reliģiju, invaliditāti, ādas krāsu, etnisko piederību** vai citām īpašībām. Bērnu tiesību interpretācijas loks ir no atļaujas sniegt bērnam iespēju patstāvīgi rīkoties līdz tam, lai panāktu, ka bērni ir fiziski, emocionāli un garīgi brīvi no vardarbības, lai gan, kas ir „vardarbība”, ir debatējams jautājums. Dažas definīcijas ietver bērna tiesības uz aprūpi un kopšanu.

Konvencija

■ Konvencija ir juridiski saistoša starpvalstu vienošanās. Konvencijas dažkārt sauc arī par līgumiem, derībām vai starptautiskiem nolīgumiem.

Eiropas Padome

■ Eiropas Padome ir starptautiska organizācija, kas dibināta 1949. gadā, kurā šobrīd ir 47 dalībvalstis. Tās uzdevums ir cilvēktiesību, demokrātijas un tiesiskuma veicināšana. Tā nosaka vispārējos demokrātijas principus, pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību konvenciju un citām personu aizsardzības konvencijām un rekomendācijām, kas, protams, ietver arī 150 miljonus Eiropas bērnu.

Izcelsmes ģimene

■ Bērna ģimene, kas ietver vecākus, brāļus, māsas, vecvecākus un citus radniekus.

Ģimeniska aprūpe

■ Alternatīva aprūpe, kas tiek nodrošināta ģimeniskā vidē. Eiropā biežāk sastopamās ģimeniskās aprūpes formas ir:

- **Aizbildnība** – vienošanās, pamatojoties uz kuru bērns dzīvo paplašinātajā ģimenē vai pie ģimenes draugiem, ar kuriem jau iepriekš bijušas ciešas saites.
- **Audžuģimene** – vienošanās, saskaņā ar kuru kompetentās iestādes bērnu ievieto ģimenē, kas nav bērna izcelsmes ģimene. Audžuģimene tiek izvēlēta, balstoties uz tās kvalifikāciju, un tās darbu pārrauga, lai nodrošinātu, ka tā bērnam sniedz iespējami labāko aprūpi.

Cilvēktiesības

■ Tiesības, kas ir visiem cilvēkiem, tostarp bērniem, tikai tāpēc, ka viņi ir cilvēckas būtnes, neatkarīgi no viņu spējām, pilsonības, etniskās piederības, dzimuma, valodas, nacionalitātes, rases vai seksuālās orientācijas.

Rokasgrāmata ANO Vadlīniju bērnu alternatīvajai aprūpei ieviešanai

■ „Vadlīnijas Bērnu alternatīvajai aprūpei” ieviešanas rokasgrāmata „Virzoties uz priekšu” sniedz praktiskus ieteikumus, kā, izmantojot pamatnostādnes, iedvesmot sociālās labklājības un alternatīvās aprūpes sistēmu reformu. Tā izceļ ietekmi uz politikas veidošanu un norāda saites uz to, kas jau efektīvi ticis izdarīts pasaulē. Visbeidzot, rokasgrāmata sniedz ieskatu un iedrošinājumu visiem speciālistiem, ko reāli var izdarīt ierobežotu resursu kontekstā.

Individuālās aprūpes plāns

■ Šis plāns tiek izstrādāts, bērnam aprūpē un aprūpes komandai strādājot kopā. Tas tiek pielāgots, lai atbilstu bērna īpašajām vajadzībām un ņem vērā bērna individuālās spējas un vēlmes. Plāns iecel atbildīgo personu par bērna emocionālo, kognitīvo, fizisko un sociālo attīstību un tiek periodiski izvērtēts aprūpes plāna pārskatīšanas procesā.

Aprūpes atstāšana

■ Process, kas palīdz jauniešiem veikt gludu pāreju no aprūpes uz patstāvīgu dzīvi. Tas iekļauj izglītību, apmācību un dzīves prasmju apguvi aprūpes laikā un pēcaprūpes pakalpojumus, lai palīdzētu jauniešiem, kad tie kļūst neatkarīgi. Tie ietver: konsultācijas, patstāvīgas dzīves prasmju apmācību pēc aprūpes atstāšanas, kopienas resursus, koledžas mācību maksas atvieglojumus un citas finansiālās palīdzības formas.

Aprūpes atstāšanas plāns

■ Aprūpes atstāšanas plāns ietver veidus, kā jaunieši, izmantojot pēcaprūpes pakalpojumus, var risināt jebkurus jautājumus, kas rodas, kad tie atstāj aprūpi. Tas ir izstrādāts, lai samazinātu stresu, kas saistīts ar aprūpes atstāšanu, un mācītu dzīvot patstāvīgi.

Starpdisciplinārā komanda

■ Starpdisciplinārā komanda sastāv no dažādas profesionālās kompetences pārstāvošiem darbiniekiem, kam ir atšķirīga pieredze. Šīs komandas spēj reaģēt uz klientiem, kam nepieciešama vairāk nekā viena speciālista palīdzība. Starpdisciplinārās komandas bieži tiek minētas tādā pašā kontekstā kā kopīgs darbs, starpinstitūciju darbs un partnerība.

Tiesībsargs

■ Tiesībsargs ir valdības iecelta persona, lai nodrošinātu, ka valsts un privātās organizācijas, kā arī privātpersonas ievērotu cilvēktiesības. Ja nav speciāli iecelta bērnu tiesībsarga, tad tiesībsargam labi jāpārzina arī bērnu tiesības. Kad bērni vai jaunieši sūdzas par savu tiesību pārkāpumiem, tad tiesībsarga pienākums ir uzsākt izmeklēšanu un piedāvāt risinājumus. Dažās valstīs ir speciāls bērnu un jauniešu ombuds. Bērnu ombudi Eiropā ir izveidojuši Bērnu ombudu tīklu: <http://crin.org/enoc/members/index.asp>

Ievietošana

■ Termins „ievietošana”, aplūkots plašākā nozīmē, tiek definēts kā „situācija, kad bērns tiek izvietots ārpus viņa ģimenes dienu un nakti”, lielākās vai mazākās institūcijās kā SOS Bērnu ciemati, aprūpes iestādes, audžuģimenes utt. Termins „ievietošanas vieta” nozīmē visus ievietošanas veidus.

Aprūpes kvalitātes standarti

■ Tie ir standarti, kas garantē adekvātu aprūpes līmeni. Aprūpes kvalitātes standartiem jābūt visās aprūpes iestādēs un jātiek ievērotiem visos aprūpes nodrošināšanas aspektos: uzņemšanas, plānošanas procesā, pēcaprūpes posmā, bērnu aizsardzības procedūrās utt. Kvalitāte bērniem (Q4C) standarti ir viens aprūpes kvalitātes standartu piemērs: www.quality4children.info

Aprūpes iestādes

■ Tā ir neģimeniskas formas aprūpe, kurā aprūpe tiek nodrošināta lielākās vai mazākās grupās, kurās aprūpi nodrošina algots personāls, kas strādā mājās. Kad aprūpes iestāde uzņem lielu skaitu bērnu, kas var sasniegt pat līdz 300 bērniem, to sauc par institucionālo aprūpi. Apstākļi un aprūpes kvalitāte, ko ietver šis modelis, apgrūtina bērna iespējas īstenot savas tiesības. Daudzas Eiropas valstis aizstāj savas institūcijas ar ģimenisku aprūpes modeli, šis process zināms kā deinstitucionalizācija.

SOS Bērnu ciemati

■ Tas ir ģimeniskā vidē balstīts aprūpes modelis, kurā bērni, kas zaudējuši vecāku aprūpi, var augt gādīgā ģimeniskā vidē. SOS aprūpētājs vada SOS ģimeni un ir tieši atbildīgs par bērna aprūpi un attīstību.

ANO Konvencija par bērna tiesībām

■ Tas ir starptautiski saskaņots standartu un pienākumu kopums, lai aizsargātu un veicinātu visu cilvēku, kas ir jaunāki par 18 gadiem, tiesības. Šīs tiesības ir paredzētas, lai nodrošinātu, ka bērni aug vislabākajos apstākļos – attīstītos un mācītos drošā vidē, lai viņiem būtu pieejama laba veselības aprūpe un pilnīga līdzdalība ģimenes, kultūras un sociālajā dzīvē.

ANO Vadlīnijas bērniem alternatīvajā aprūpē

■ Vadlīnijas bērniem alternatīvajā aprūpē no 2009. gada ir kļuvušas par svarīgu instrumentu lēmumu pieņēmējiem un pakalpojumu nodrošinātājiem bērnu aprūpes nozarē, lai uzsvērtu īpašo bērnu, kas zaudējuši savas ģimenes, ievainojamību. Tās iezīmē būtiskas politikas izmaiņas, kas norāda dalībvalstīm, ka, pirmkārt, ir jāveic iegudījums ģimeņu kapacitātes stiprināšanā un mehānismā, lai novērstu bērna izņemšanu no ģimenes.

Jaunieši, kas atstāj aprūpi (aprūpi atstājušie)

■ Tas attiecas uz jauniešiem, kas atstāj aprūpi, jo sasnieguši vecumu, kad tiem vairs nav tiesību uz īpašu aizsardzību un palīdzību aprūpes sistēmas ietvaros.

2. pielikums

Uzzini vairāk un iesaisties

Eiropas padomes programma „**Veidojot Eiropu bērniem un ar bērniem**” tika izveidota, lai veicinātu bērnu cilvēktiesības un lai pasargātu bērnus no visiem vardarbības veidiem. Komanda, kas atbild par programmu, nodarbojas ar tādiem jautājumiem kā vardarbība mājās un skolā, izglītošana par cilvēktiesībām, bērni un internets, bērni un tieslietu sistēma. Nemtas vērā bez vecāku gādības palikušo bērnu īpašās tiesības un vajadzības, īpaši saistībā ar piekļuvi izglītībai, sociālajiem, veselības un juridiskajiem pakalpojumiem un tiesības uz līdzdalību. Apmeklējiet mājas lapu www.coe.int/children, lai iegūtu vairāk informācijas par konvencijām, tikšanās vai publikācijām.

■ **SOS Bērnu ciemati** ir nevalstiska un nekonfesionāla, uz bērnu vērsta organizācija, kas nodrošina tiešos pakalpojumus tādās jomās kā aprūpe, izglītība vai veselība bērniem ar risku palikt bez vecāku gādības vai tiem, kuri palikuši bez vecāku gādības. Organizācija arī attīsta bērna aprūpētāju, viņu ģimeņu un kopienas kapacitāti, lai nodrošinātu adekvātu aprūpi. SOS Bērnu ciemati arī aizstāv bērnu bez vecāku gādības tiesības. Dibināti 1949. gadā, to darbība, kas aptver 130 valstis, balstās uz ANO BTK garu. www.sos-childrensvillages.org

■ **Kvalitāte bērniem (Q4C) Standarti** ir 18 kvalitatīvas aprūpes standartu apkopojums bērnu alternatīvajai aprūpei Eiropā. Standartu izstrādes procesa pamatā bija „stāsti”, augstas līdzdalības pētījumu metode, kas ietvēra gandrīz 500 cilvēkus no 32 valstīm, ieskaitot aprūpes sniedzējus, sociālos darbiniekus un citus interesentus. Kvalitāte bērniem standarti tika aizsākti 2007. gada jūnijā Eiropas Parlamentā ar trīs iniciācijas organizācijām: SOS Bērnu ciemati, Starptautiskā audžuģimeņu organizācija (iFCO) un Starptautiskā Izglītības kopienu federācija (FiCe). Kopš tā laika šīs trīs organizācijas ir veicinājušas standartu īstenošanu nacionālajā politikā un aprūpes praksē. Bērni un viņu aprūpētāji tiek aicināti izzināt un izmantot Q4C Standartus savās aprūpes iestādēs. www.quality4children.info

■ **Eiropas Sociālais tīkls** (eSn) ir bezpeļņas organizācija un neatkarīgs vietējo publisko sociālo pakalpojumu tīkls Eiropā. **ESN apvieno cilvēkus, kas veido, plāno un nodrošina sociālos pakalpojumus valsts iestādēs visā Eiropā. ESN atbalsta efektīvas sociālās politikas un sociālās aprūpes prakses attīstību, apmainoties ar zināšanām un pieredzi.** eSn ir dalībvalstu organizāciju tīkls, kurā ir sociālo pakalpojumu vadītāju asociācijas; reģioni, provinces, apgabali un pašvaldības; finansēšanas un regulējošās aģentūras, universitātes, pētniecības un attīstības organizācijas, kas strādā ciešā sadarbībā ar valsts iestādēm sociālo pakalpojumu attīstīšanā.
<http://www.esn-eu.org>

■ **ANO Vadlīnijas bērnu alternatīvajai aprūpei.** 2009. gadā ANO Ģenerālā asambleja pieņēma Vadlīnijas bērnu alternatīvajai aprūpei. Šīs vadlīnijas sniedz būtiskas konsultācijas par bērnu tiesību īstenošanu bērniem, kas zaudējuši, vai kam ir risks zaudēt vecāku aprūpi. Vadlīnijas balstītas uz diviem pamatprincipiem – „nepieciešamība” un „piemērotība”: būtībā neviens bērns nebūtu jāievieto alternatīvajā aprūpē, kad darbs ar ģimenes stiprināšanu būtu bijis piemērotākais risinājums, bet tad, kad nepieciešamība bijusi skaidra, izvēles, kas izdarītas, lai nodrošinātu bērnam piemērotu aprūpi, jārisina katrā gadījumā atsevišķi. Lai sniegtu šo katra atsevišķa gadījuma izvērtēšanas solījumu, Vadlīnijas norāda, ka ir nepieciešamas daudzveidīgas aprūpes iespējas piemēram, ģimeniskās vides, ģimenei līdzīgas, mazās grupu mājās utt., kas garantētu bērnu tiesības, aprūpes kvalitātes standartus un individuālo aprūpi un uzmanību, neatkarīgi no tā, vai šīs iespējas ir noteiktas valstiskā līmenī.

■ Šie principi un plašāka Vadlīniju izpratne ir paplašināta rokasgrāmatā „**Virzoties uz priekšu**”. Šī publikācija tika izstrādāta, lai veicinātu Vadlīniju ieviešanu politikā un praksē. „Virzoties uz priekšu” izklāsta apmēram 40 daudzsološas prakses piemērus no visas pasaules, kas sniedz atbildes uz daudziem Vadlīnijās izklāstītiem jautājumiem. Rokasgrāmata paplašina nepieciešamības un piemērotības principus un, galvenokārt, sniedz skaidru aicinājumu nodrošināt profesionālu, līdzdalīgu lēmumu pieņemšanas procesu, kā pamatā ir apņemšanās sociālā darba pielāgošana, vadoties no katra gadījuma izvērtēšanas bērna labākajās interesēs.

3. pielikums

Noderīgas saites

EIROPAS PADOME

Eiropas Padomes Ieteikumi dalībvalstīm Nr. Rec (2005) 5 par to bērnu tiesībām, kuri dzīvo bērnu aprūpes iestādēs

■ www.coe.int/children
(izvēlēties “bērni aprūpē”; pieejams vairākās valodās)

Eiropas Padome darbs ar bērniem institūcijās

■ www.coe.int/familypolicy
(izvēlēties “bērni bērnu namos”)

Eiropas Padome Rekomendācijas bērniem (bērniem draudzīgi pakalpojumi; bērnu un jauniešu līdzdalība utt.)

■ www.coe.int/t/dg3/children/KeyLegalTexts/

CMRec_en.asp Eiropas Padome programma “Veidojot Eiropu bērniem un ar bērniem”

■ www.coe.int/children

Eiropas Padomes publikācija “Tiesības bērniem riska situācijās un aprūpē”

■ <http://book.coe.int/>
(ievadot virsrakstu; arī franču valodā)

Eiropas Padome un Starptautiskie SOS Bērnu ciemati „Atklāj savas tiesības!”

■ <http://www.coe.int/children>
(izvēlēties “bērni aprūpē”; pieejams vairākās valodās)

APVIENOTĀS NĀCIJAS

ANO Bērnu tiesību konvencija

■ Pilns Konvencijas teksts:
www2.ohchr.org/english/law/crc.htm

■ Bērniem pielāgota versija:
www.unicef.org/voy/media/rights_leaflet.pdf

■ Šeit var atrast Konvenciju jūsu dzimtajā valodā:
www.unicef.org/voy/explore/rights/explore_2781.html

Unicef: Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu fonds

■ www.unicef.org

Jaunatnes balsis

■ www.unicef.org/voy/explore/rights/explore_155.html

■ www.unicef.org/protection/files/Parental_Care.pdf

ANO Vadlīnijas bērniem alternatīvajā aprūpē

■ www.crin.org/docs/DRAFT_UN_Guidelines.pdf

Virzoties uz priekšu: Vadlīniju bērniem alternatīvajā aprūpē ieviešana

■ [http://www.unicef.org/ceecis/UN_Handbook_\(English\)_FINAL_22_02_13.pdf](http://www.unicef.org/ceecis/UN_Handbook_(English)_FINAL_22_02_13.pdf)

STARPTAUTISKIE SOS BĒRNU CIEMATI

SOS Bērnu ciemati

■ www.sos-childrensvillages.org

Novecošana ārpus aprūpes

■ <http://www.york.ac.uk/inst/spru/pubs/pdf/ageing.pdf>

„I Matter” („Man ir nozīme”) kampaņa

■ <http://www.sos-childrensvillages.org/what-we-do/child-care/quality-in-care/advocating-quality-care/imatter>

„I Matter” („Man ir nozīme”) informatīvie dokumenti

■ <http://www.sos-childrensvillages.org/get-media/4db9fb60-81a8-4822-91f2-389c1454db93/091015-Briefing-Paper-web.pdf?ext=.pdf>

■ <http://www.sos-childrensvillages.org/get-media/a682ba24-bb0d-4031-a20a-ed23955d9d14/1005-Briefing-Paper-2-EN.pdf?ext=.pdf>

■ <http://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/c11d211e-8dd1-4953-8369-8297adbdc6c3/1106-BriefingPaper3-EN.pdf?ext=.pdf>

■ <http://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/46ce2409-48e3-4216-bd6b-4c729576d436/BriefingPaper4-WEB.pdf?ext=.pdf>

■ <http://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/1d310514-d9c6-48af-a9d0-1c4e77777d0c/BriefingPaper5-WEB.pdf?ext=.pdf>

Līdzīgi pētījumi

■ <http://resources.leavingcare.org/uploads/4930033912d6945c6145340f3d6056bb.pdf>

■ <http://www.sos-childrensvillages.org/what-we-do/child-care/quality-in-care/leaving-care-good-practice>

Kampaņa „Rūpējies par mani”

■ <http://www.sos-childrensvillages.org/what-we-do/child-care/quality-in-care/advocating-quality-care/care-for-me>

CITI

Kvalitāte bērniem standarti (Q4C)

■ www.quality4children.info

■ 26 language versions:
www.quality4children.info/content/cms/id,89,-nodeid,31,_country,at,_language,en.html

Power4Youth

■ www.power4youth.eu

Eiropas Bērnu ombudu tīkls

■ <http://crin.org/enoc/members/index.asp>

Eiropas Sociālais Tīkls

■ Vulnerable Youth in Transition Report — <http://www.esn-eu.org/raw.php?page=files&id=340>

■ Mental Health Working Group Report — <http://www.esn-eu.org/raw.php?page=files&id=39>

■ Breaking the Cycle of Disadvantage (report on children and families and the social services) — <http://www.esn-eu.org/raw.php?page=files&id=43>

■ Developing Community Care Report — <http://www.esn-eu.org/raw.php?page=files&id=34>

■ Family and Parenting Support Services Survey Report — <http://www.esn-eu.org/raw.php?page=files&id=417>

■ Children’s Services: Combating Poverty, Promoting wellbeing Report — <http://www.esn-eu.org/raw.php?page=files&id=240>

Starptautiskā audžuģimeņu organizācija (IFCO)

■ www.ifco.info/

Starptautiskā Sociālo darbinieku federācija

■ <http://ifsw.org/>

Starptautiskā Izglītības Kopienų federācija (FICE)

■ www.fice-inter.org/

ChildOnEurope: Eiropas Nacionālais bērības novērošanas tīkls

■ www.childoneurope.org

CRIN: Bērnu tiesību informatīvais tīkls

■ www.crin.org

Labākas aprūpes tīkls

■ <http://crin.org/bcn/>